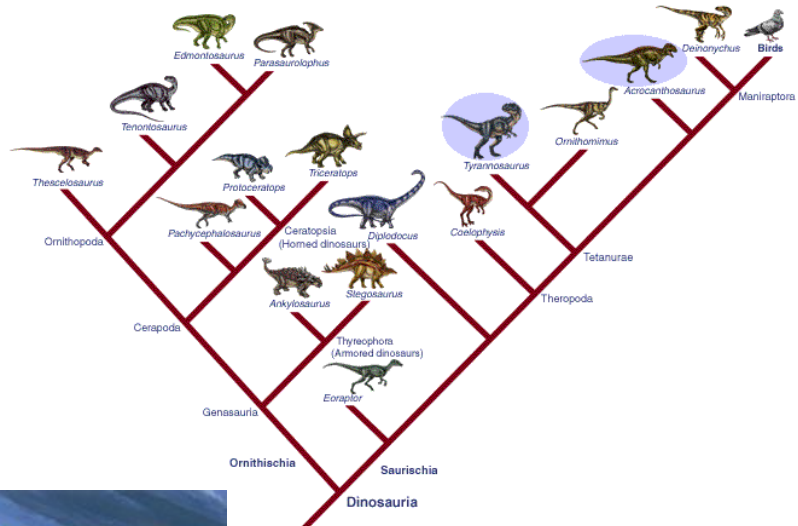

HISTORIE ŽIVOTA NA ZEMI

Asteroid Impact

David A. Hardy

Systematika a taxonomie

systematika, paleontologie → historie evolučních změn

systematika = studium vztahů mezi organismy

taxonomie = teorie a praxe klasifikace

kategorie: třída, řád, čeleď, druh, ...

taxon: Mammalia, Primates, Hominidae, *Homo sapiens*, ...

1. Předlinnéovská

včela medonosná = *Apis pubescens, thorace subgriseo, abdomine fusco, pedibus posticis glabris utrinque margine ciliatis*

[ochlupená včela, s tmavě šedou hrudí, tmavohnědým zadečkem a holýma, po obou stranách obrvenýma zadníma nohama]

Acaciae quodammodo accedens, Myrobalano chebulo Veslingii similis arbor Americana spinosa, foliis ceratoniae in pediculo geminatis, siliqua bivalvi compressa corniculata seu cochlearum vel arietinorum cornuum in modum incurvata, sive Unguis cati

[americký trnitý strom poněkud připomínající akát, podobný Veslingovu vrcholáku *Myrobalanus chebulae*, s párovými listy rohovníku *Ceratonia* na řapíku, stlačenou šešulí o dvou chlopních, zahnutou jako tykadla hlemýždě nebo rohy berana nebo jako kočičí drápy]

zubr = buffle, urus, bubalus, catoblepas,
theur, the bubalus of Belon, Scottish bison
... Aristoteles: bonasus → totéž?

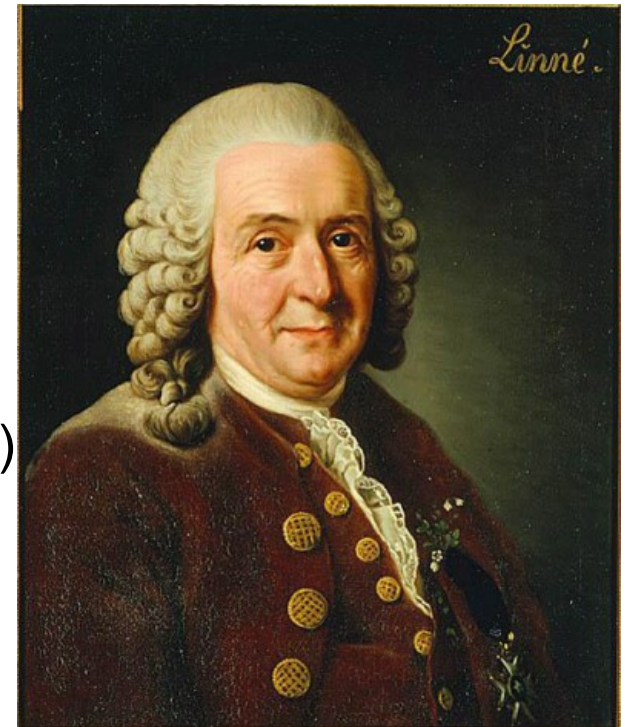
2. Karl Linné:

1735 *Systema Naturae*

binomická nomenklatura: rod + druh

hierarchická klasifikace:

říše, třída, řád, rod, druh, (varieta/poddruh)

Carolus Linnaeus

3. Darwin:

kladogeneze (větvení) a anageneze (změna znaků)

system by měl odrážet reálnou fylogenezi → otázka Jak?

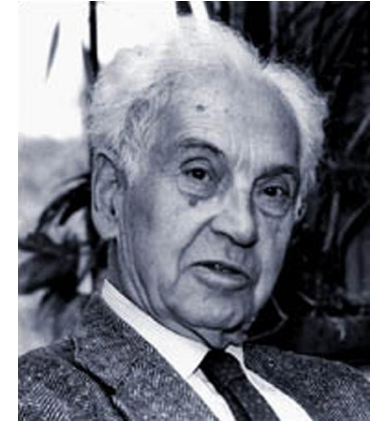
Evoluční systematika

před 1950: společný předek + adaptivní divergence

diskuse, zda vhodnější adaptivní, nebo neadaptivní znaky

subjektivní a nejasná kritéria výběru a vážení znaků ⇒ krize taxonomie
(⇒ samotné slovo taxonomie nahrazeno pojmem „systematika“)

kontroverze mezi „rozdělovači“ (*splitters*) a „slučovači“ (*lumpers*)

E. Mayr

Numerická taxonomie (fenetika)

1957: Charles Michener, Robert Sokal, P.H.A. Sneath

Hoplitis

taxonomie by neměla být založena na malém počtu „důležitých“ znaků,
ale na celkové podobnosti

⇒ co největší počet znaků, zpracování počítačem

numerické metody: morfologické a genetické distance, ordinační (PCA,
DFA, CVA, MDS, ...), shluková analýza (UPGMA)

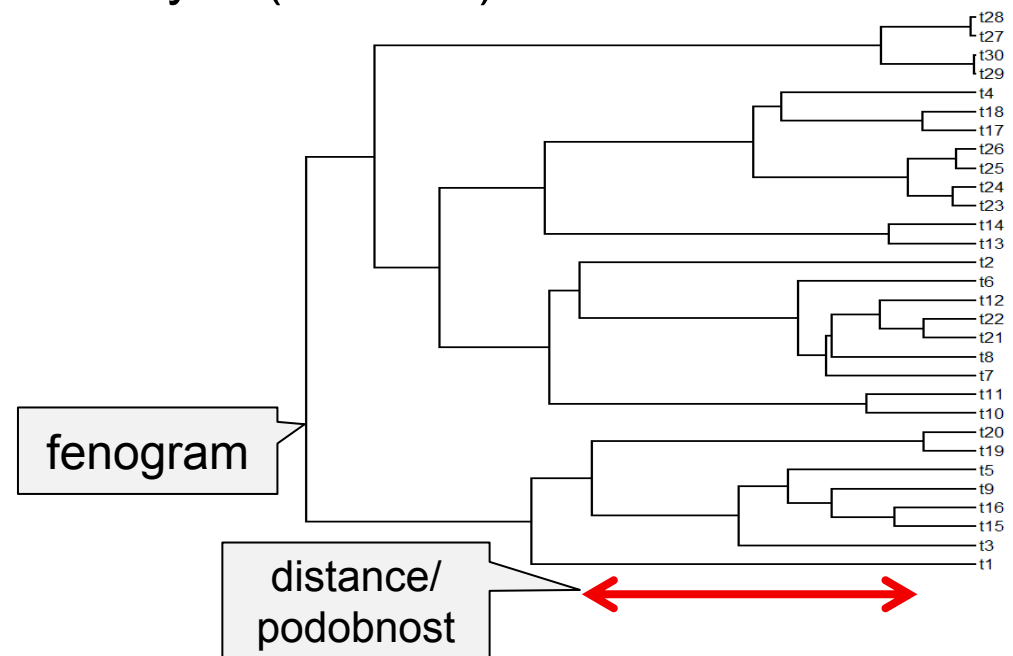
fenogramy

problémy:

homoplazie (= konvergence,
paralelismus, reverze)

sdílené primitivní znaky

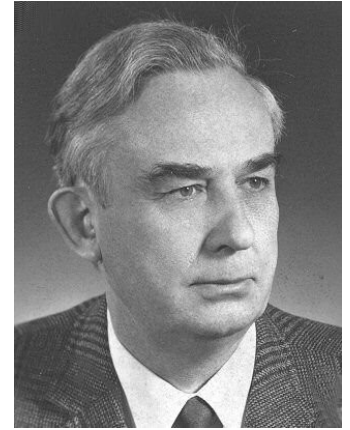
nestejná rychlost evoluce

Fylogenetická systematika (kladistika)

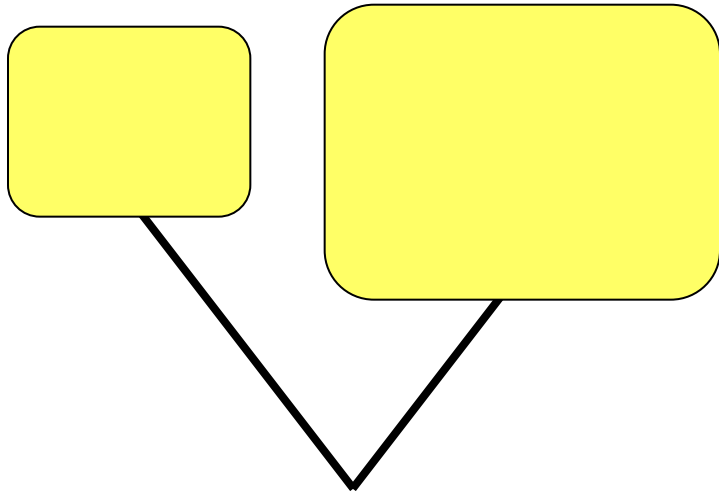
1950, 1966: **Willi Hennig**: *Phylogenetic Systematics*
pouze reflexe genealogie, nikoli adaptivní divergence
striktní monofylie

monofyletická skupina = **klad** (*clade*)

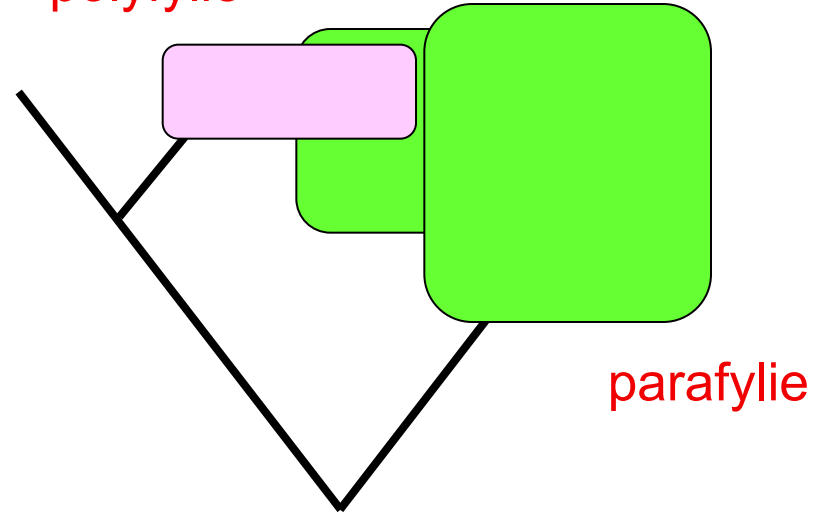

W. Hennig

monofylie

polyfylie

parafylie

Synapsida

savci

Parareptilia

želvy

Plesiosaoria

Ichthyosauria

haterie

leguáni

agamy

chameleoni

hadi

Mosasauria

varani

krokodýli

Pterosauria

Ornithischia

Sauropoda

ostatní teropodi

ptáci

Sphenodontida

Squamata

Lepidosauria

Archosauria

Dinosauria

Saurischia

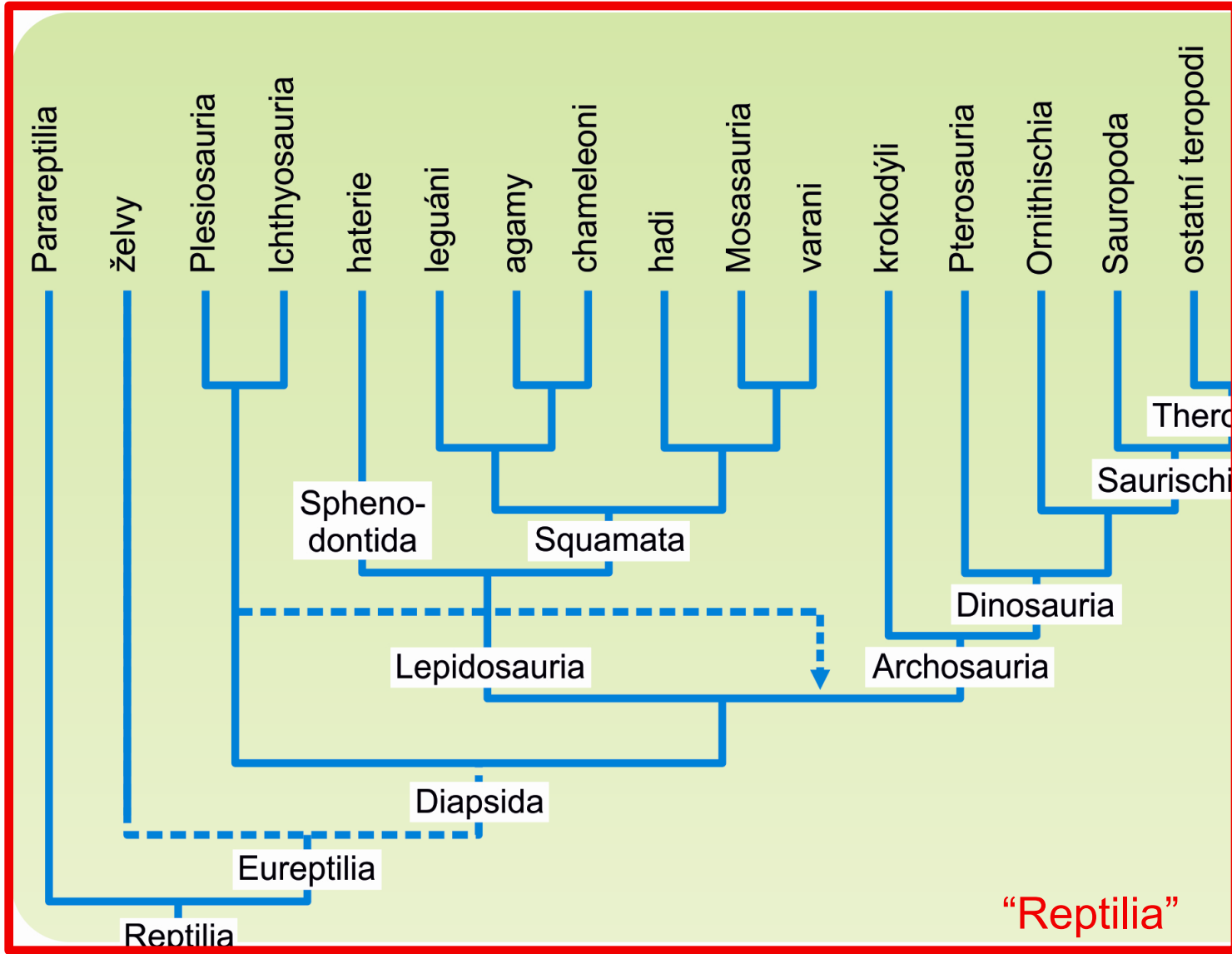
Theropoda

Diapsida

Eureptilia

Reptilia

“Reptilia”

“Pongidae”

Orangutan
48 chromosomes
(24 pairs)

Gorilla
48 chromosomes
(24 pairs)

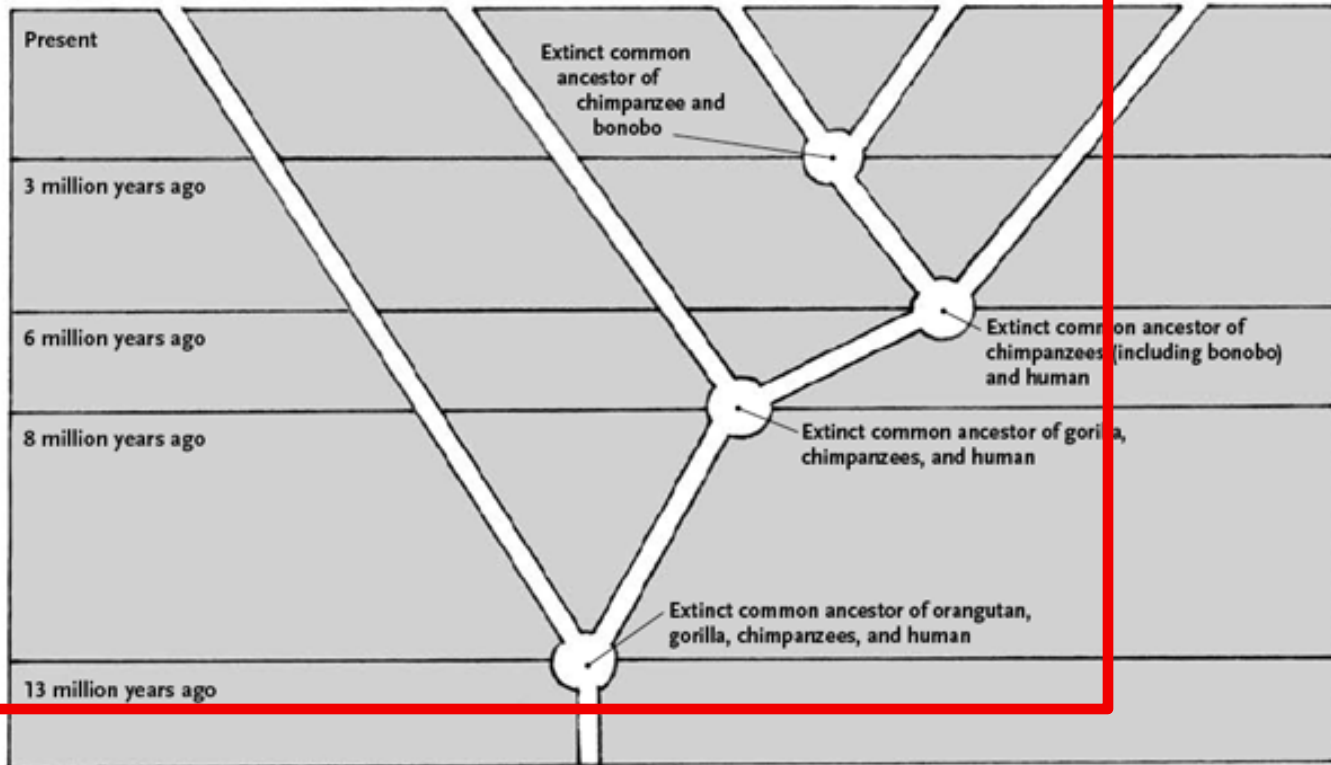
Chimpanzee
48 chromosomes
(24 pairs)

Bonobo
48 chromosomes
(24 pairs)

Human
46 chromosomes
(23 pairs)

znaky:

pleziomorfní (= původní, „primitivní“)

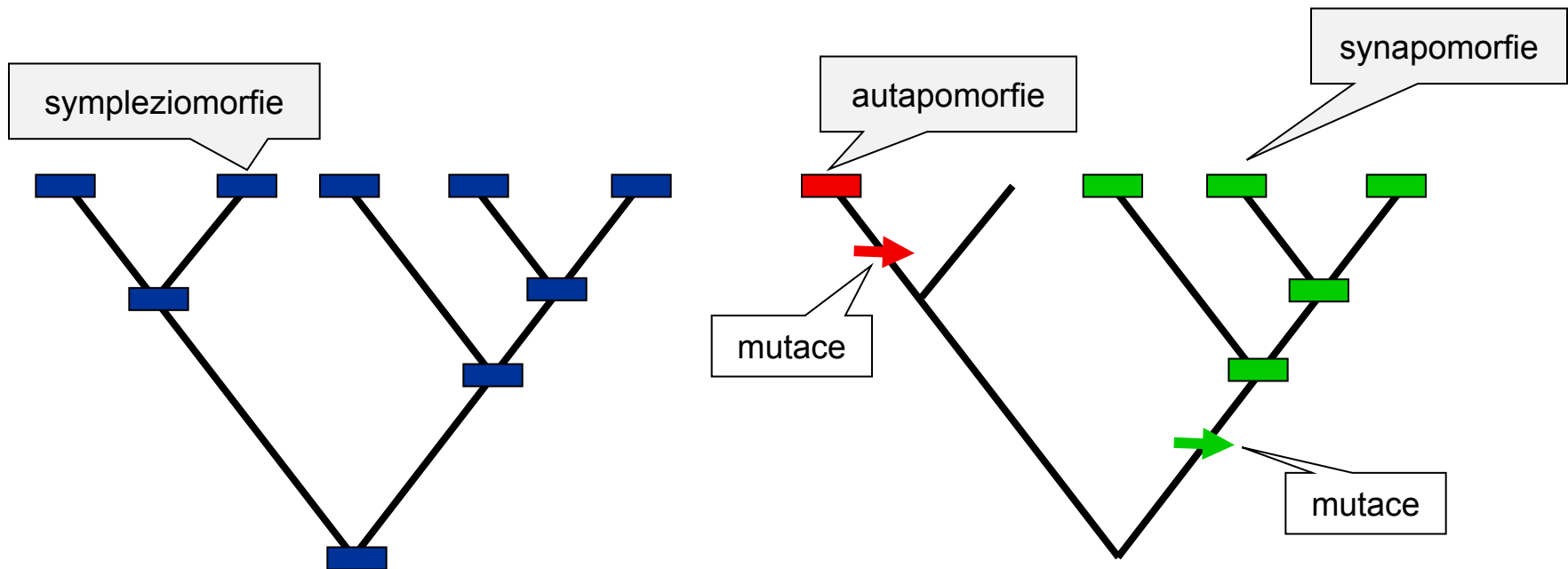
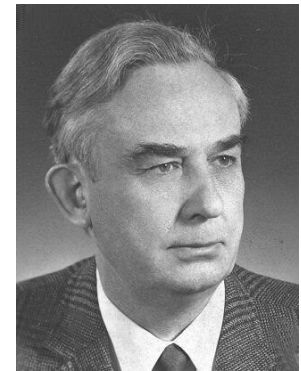
sympleziomorfní (= sdílené původní)

apomorfní (= odvozené)

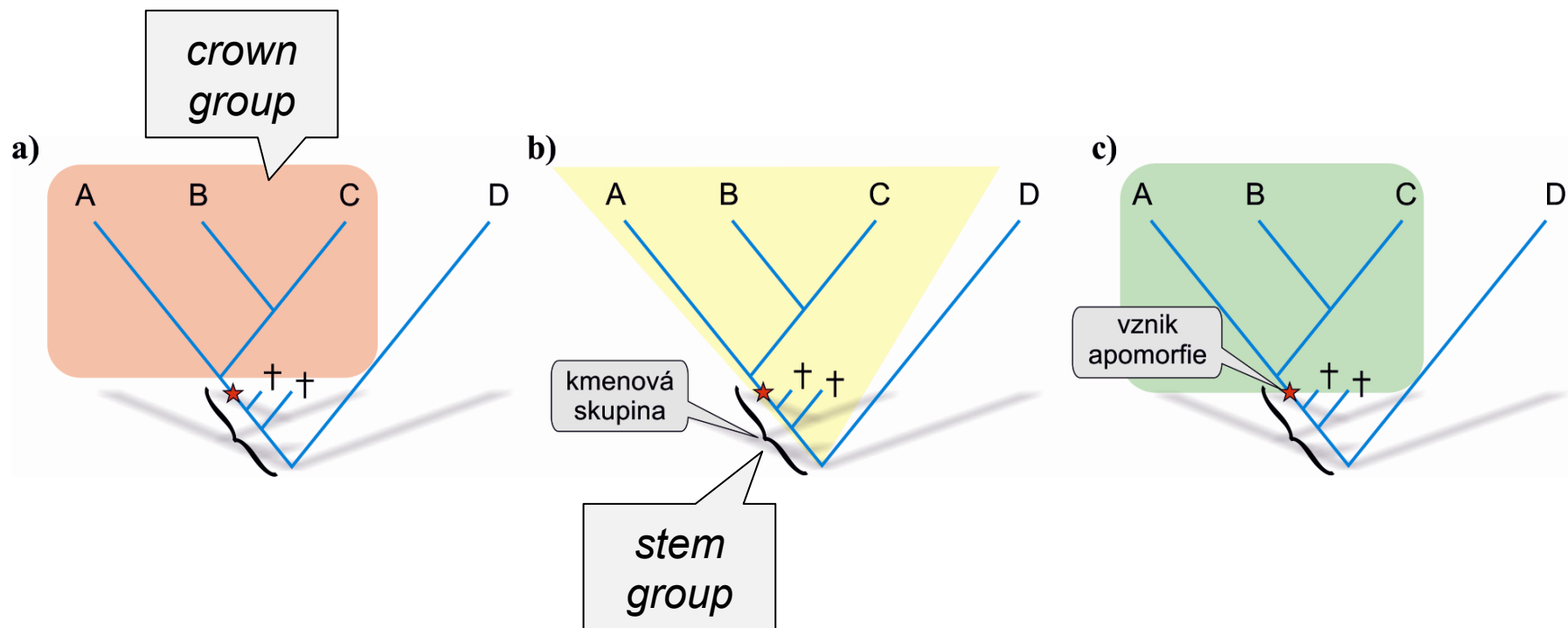
synapomorfní (= sdílené odvozené)

autapomorfní (= specifické odvozené)

klady definovány pouze na základě synapomorfii

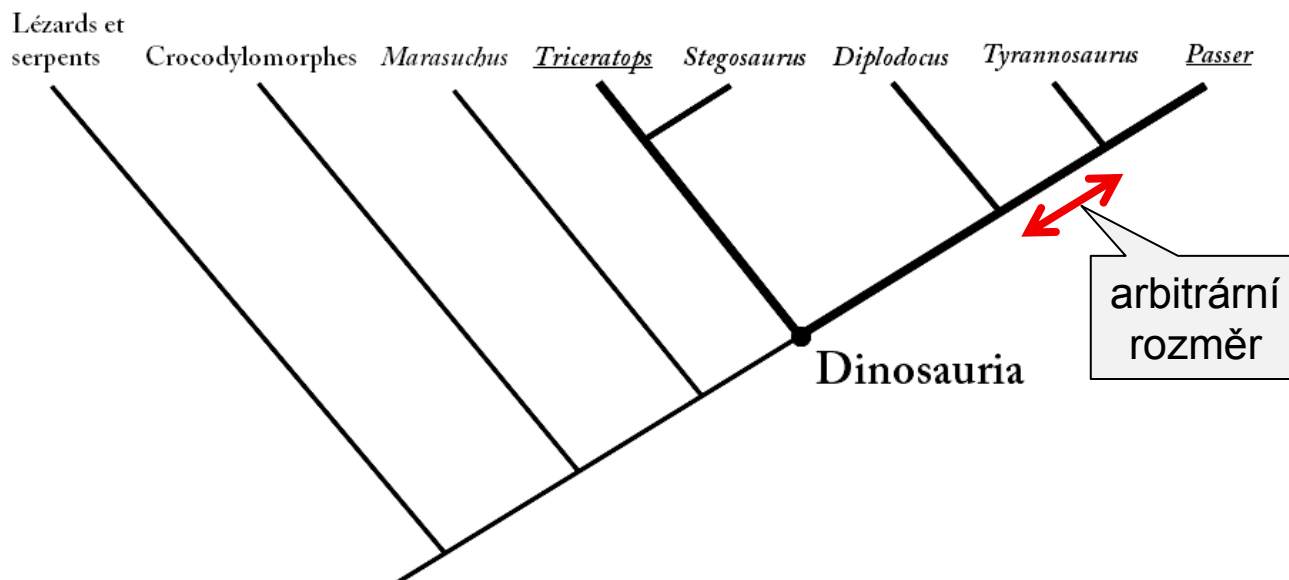
Definice kladů a klasifikace vymřelých taxonů:

princip parsimonie: Occamova břitva
(William of Ockham, 14. stol.)

kladogramy

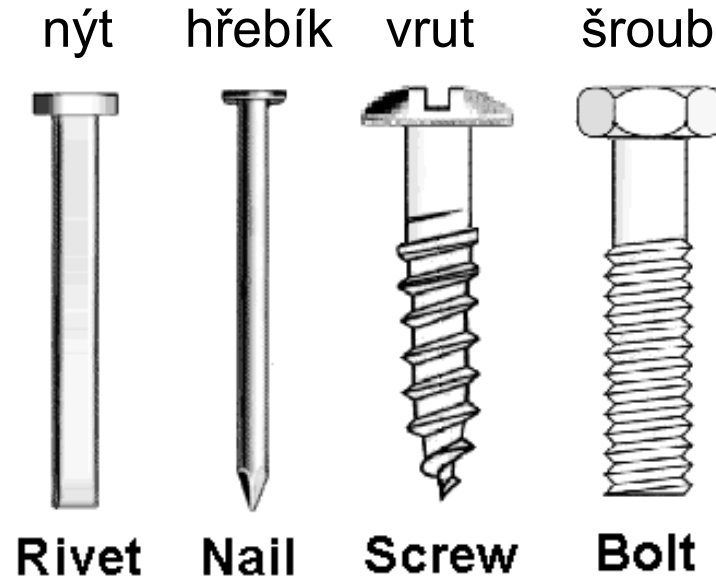

PhyloCode (*International Code of Phylogenetic Nomenclature*)
dosud poněkud kontroverzní a málo praktický

problémy: homoplazie, rychlá evoluce

Kladistika a fenetika na příkladu „evoluce“ spojovacích materiálů

Nýt má nejjednodušší strukturu a proto předpokládáme, že je nejbliž tvaru společného předka současných spojovacích materiálů

Mezi ostatními typy můžeme definovat 7 odvozených stavů (tj. neexistujících u nýtu):

- 1) hlavička se zářezem,
- 2) zakulacená hlavička,
- 3) šestihranná hlavička,
- 4) dřík se závitem,
- 5) zužující se dřík,
- 6) ostrý hrot,
- 7) silný průměr

Kladistika a fenetika na příkladu „evoluce“ spojovacích materiálů

Stavy znaků všech 4 typů jsou srovnány v tabulce, kde

„0“ = plesiomorfni („nýtovitý“) stav

„1“ = apomorfni (odvozený) stav

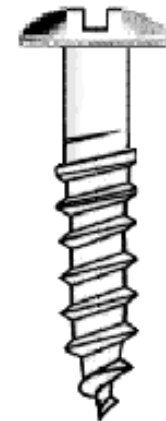
Character	Rivet	Nail	Screw	Bolt
Head notch	0	0	1	0
Rounded head	0	0	1	0
Hex head	0	0	0	1
Threaded shaft	0	0	1	1
Tapered shaft	0	0	1	0
Pointed tip	0	1	1	0
Thick diameter	0	0	1	1

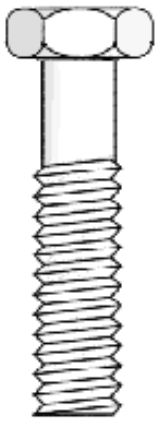
Rivet

Nail

Screw

Bolt

Kladistika a fenetika na příkladu „evoluce“ spojovacích materiálů

Character	Rivet	Nail	Screw	Bolt
Head notch			1	0
Rounded head			1	0
Hex head			0	1
Threaded shaft			1	1
Tapered shaft			1	0
Pointed tip			1	0
Thick diameter			1	1

Phenetic Comparison (Total of all shared states)				
	Rivet	Nail	Screw	Bolt
Rivet	-	6	1	4
Nail		-	2	3
Screw			-	2
Bolt				-

Jestliže ke klasifikaci typů spojovacích materiálů použijeme **fenetický** přístup, srovnáváme je navzájem počítáním celkového počtu sdílených stavů (jak původních, tak odvozených).

Např. nýt vs. hřebík: 6 podobností, 1 rozdíl

Kladistika a fenetika na příkladu „evoluce“ spojovacích materiálů

Character	Rivet	Nail	Screw	Bolt
Head notch	0	0	1	0
Rounded head	0	0	1	0
Hex head	0	0	0	1
Threaded shaft	0	0	0	0
Tapered shaft	0	0	1	0
Pointed tip	0	0	0	0
Thick diameter	0	0	0	0

Cladistic Comparison (Total of derived states only)				
	Rivet	Nail	Screw	Bolt
Rivet	-	0	0	0
Nail		-	1	0
Screw			-	2
Bolt				-

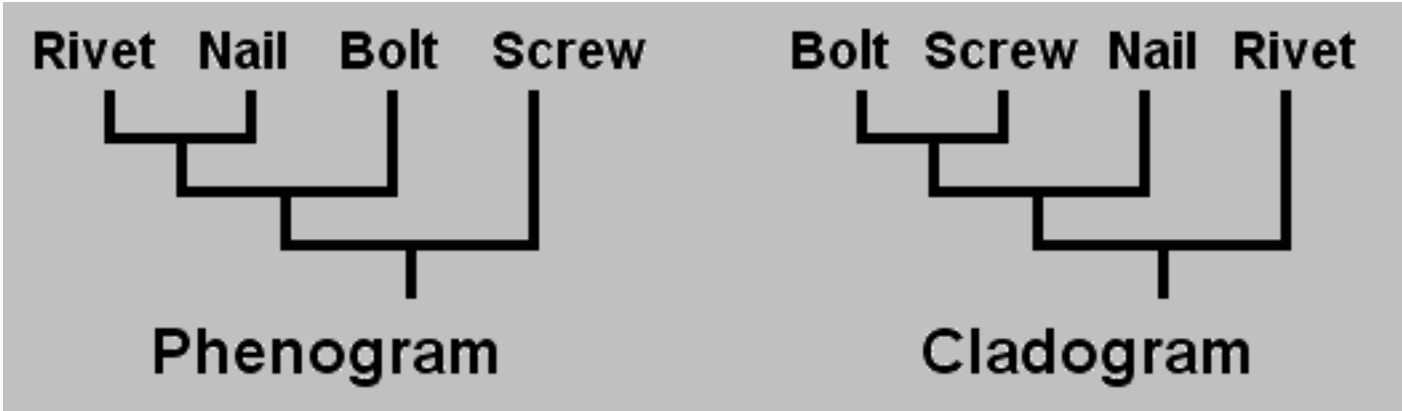
Jestliže ke klasifikaci typů spojovacích materiálů použijeme **kladistický** přístup, srovnání je založeno pouze na počtu odvozených stavů.

Např. šroub vs. vrut: 2 **synapomorfie**

Kladistika a fenetika na příkladu „evoluce“ spojovacích materiálů

Phenetic Comparison (Total of all shared states)					Cladistic Comparison (Total of derived states only)				
	Rivet	Nail	Screw	Bolt		Rivet	Nail	Screw	Bolt
Rivet	-	6	1	4	Rivet	-	0	0	0
Nail		-	2	3	Nail		-	1	0
Screw			-	2	Screw			-	2
Bolt				-	Bolt				-

Evoluční systematika - reakce

fylogenetické vztahy + rozsah divergence $\Rightarrow$ kombinace fenetického a kladistického přístupu

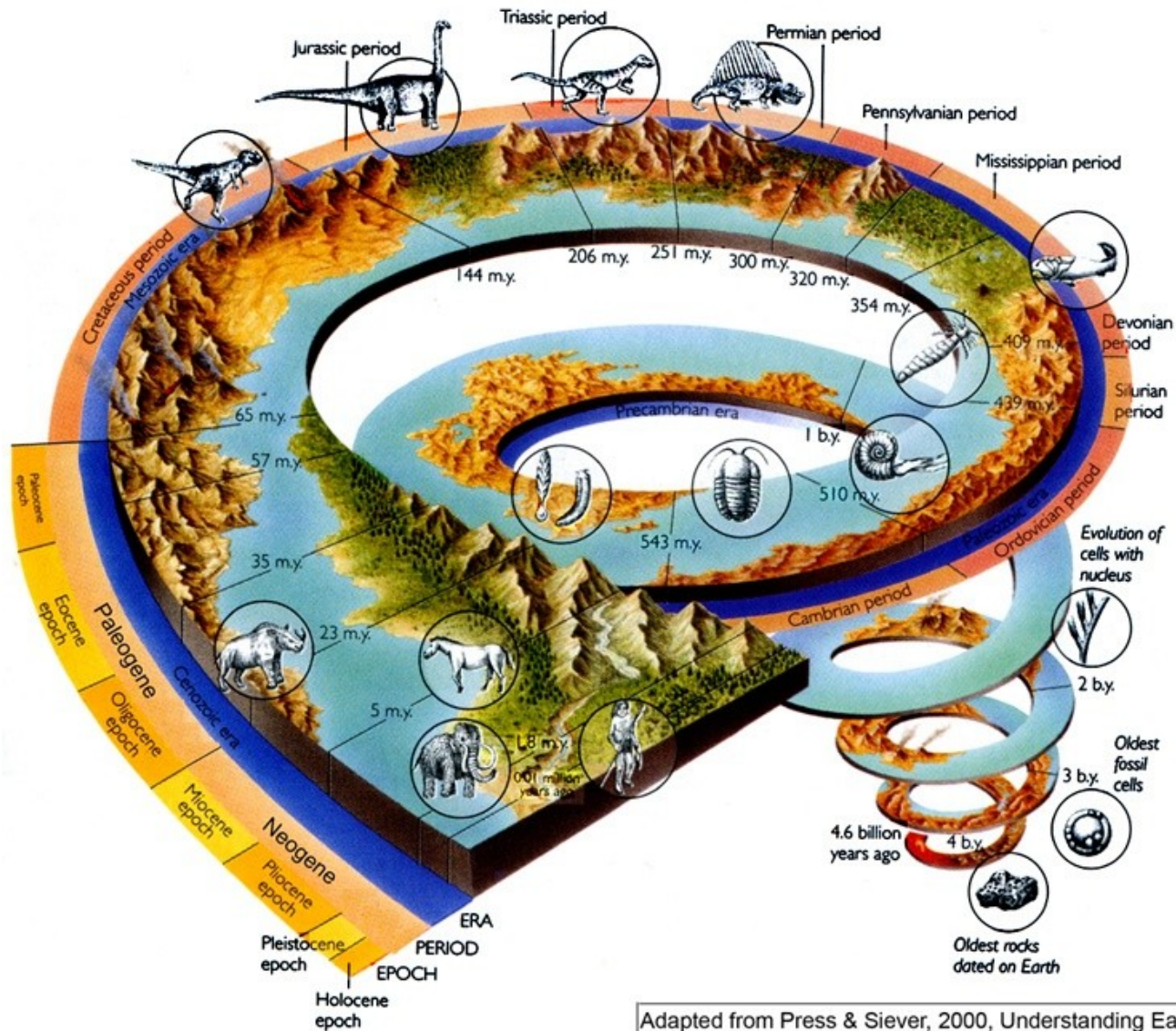
reflexe kladů i gradů

grad = skupina druhů, ze které vznikla jiná skupina, jejíž rozrůznění od ancestrální dosáhlo vysokého stupně (plazi, ještěři, ryby v tradičním pojetí)

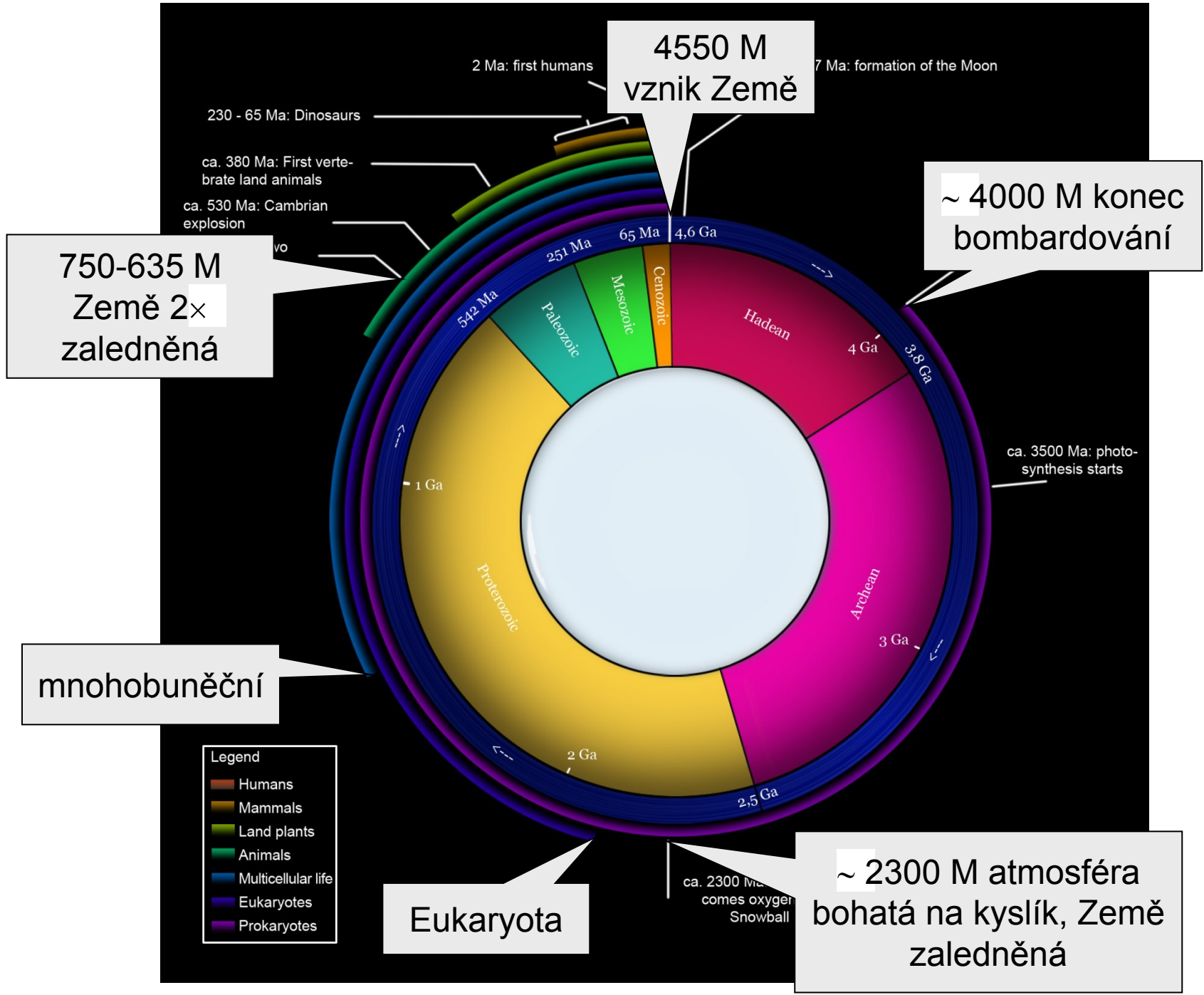

E. Mayr

HISTORIE ŽIVOTA NA ZEMI

Adapted from Press & Siever, 2000, Understanding Earth

4550 M
vznik Země

~ 4000 M konec bombardování

750-635 M
Země 2x zaledněná

mnohobuněční

Eukaryota

~ 2300 M atmosféra bohatá na kyslík, Země zaledněná

- Legend
- Humans
  - Mammals
  - Land plants
  - Animals
  - Multicellular life
  - Eukaryotes
  - Prokaryotes

230 - 65 Ma: Dinosaurs
ca. 380 Ma: First vertebrate land animals
ca. 530 Ma: Cambrian explosion

2 Ma: first humans

4.7 Ma: formation of the Moon

4,6 Ga
4 Ga
3,8 Ga
3 Ga
2,5 Ga
2 Ga
1 Ga
542 Ma
251 Ma
65 Ma

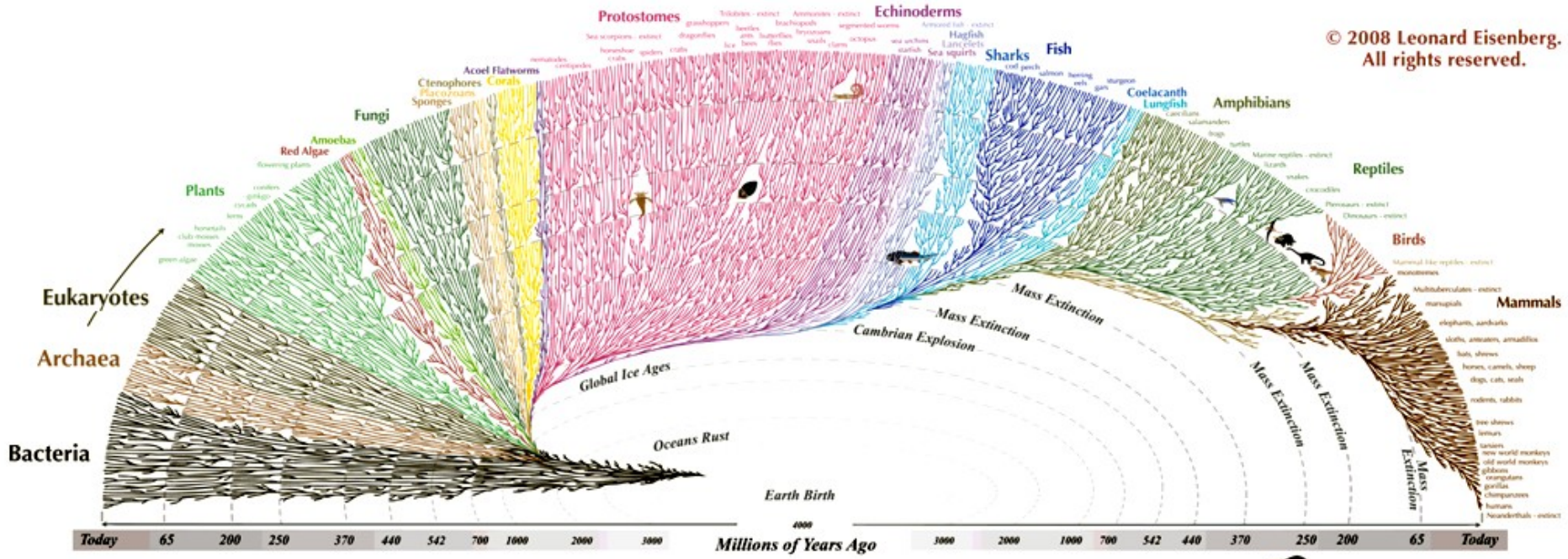
Hadean
Archean
Proterozoic
Paleozoic
Mesozoic
Cenozoic

ca. 3500 Ma: photosynthesis starts

ca. 2300 Ma comes oxygen Snowball

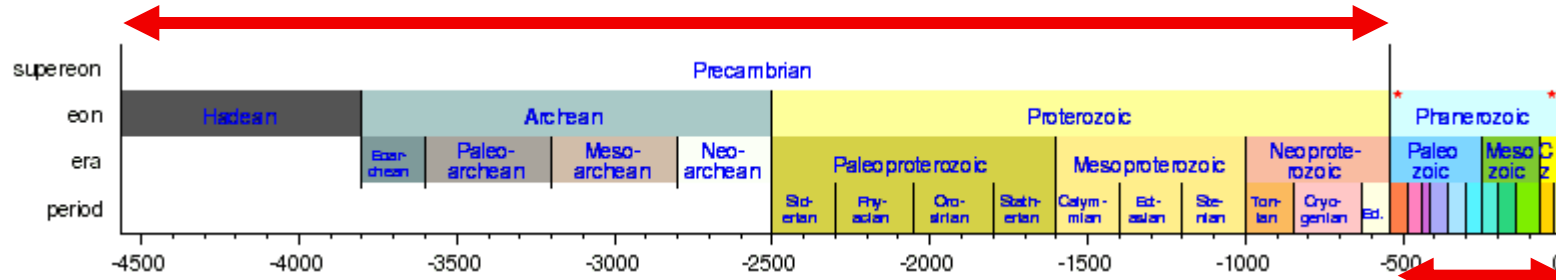
© 2008 Leonard Eisenberg.
All rights reserved.

All the major and many of the minor living branches of life are shown on this diagram, but only a few of those that have gone extinct are shown. Example: Dinosaurs - extinct

© 2008 Leonard Eisenberg. All rights reserved.
evgenia.com

Prekambrium

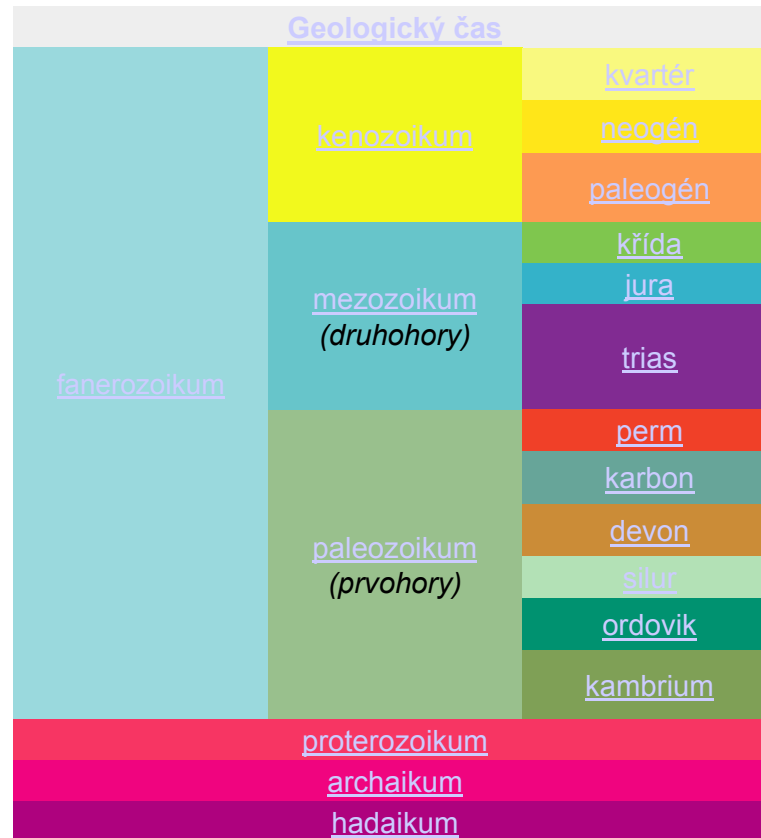
eon

Hadaikum
(Hadean)

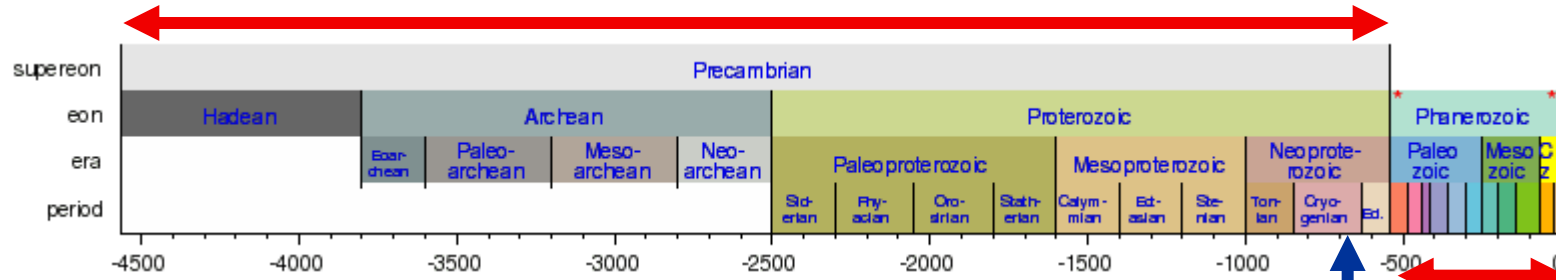
Archaikum
(Archean)

Proterozoikum
(Proterozoic)

Fanerozoikum

Prekambrium

eon Hadaikum (Hadean) Archaikum (Archean) Proterozoikum (Proterozoic) Fanerozoikum

Ediakarská fauna (Vendian) ~635-542 M

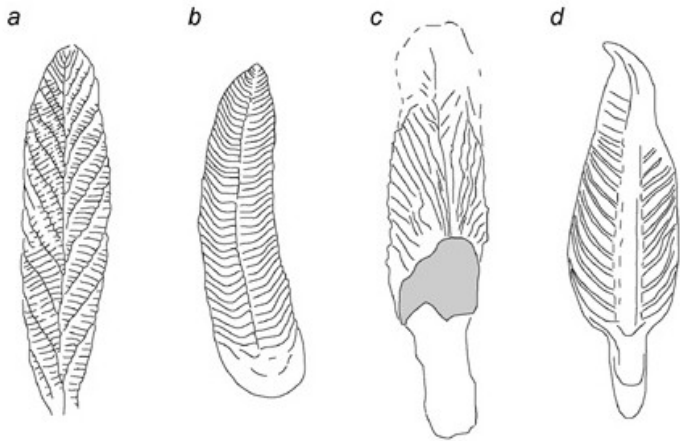

Charnwood, Leicestershire ~ 560 M

Mistaken Point, Newfoundland ~ 565 M

Charnia

Charnia

Spriggina

Stromatoveris

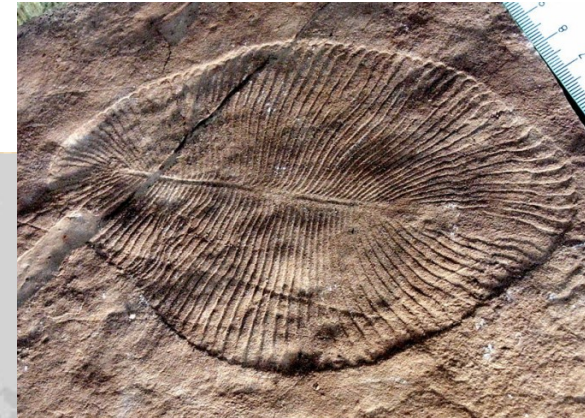
Thaumaptilon

Ediacara Hills,
Australie

Spriggina

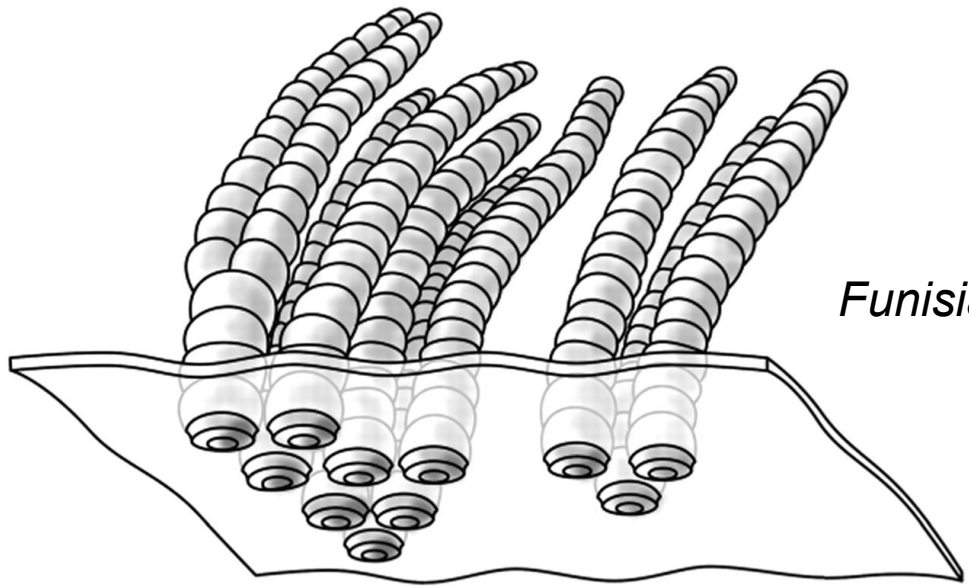

Dickinsonia
~ 580 M

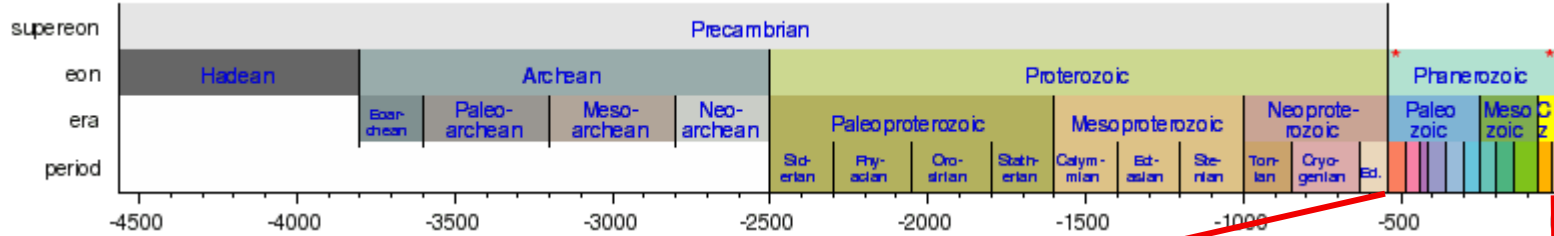

Spriggina

Funisia: sex?

Fanerozoikum

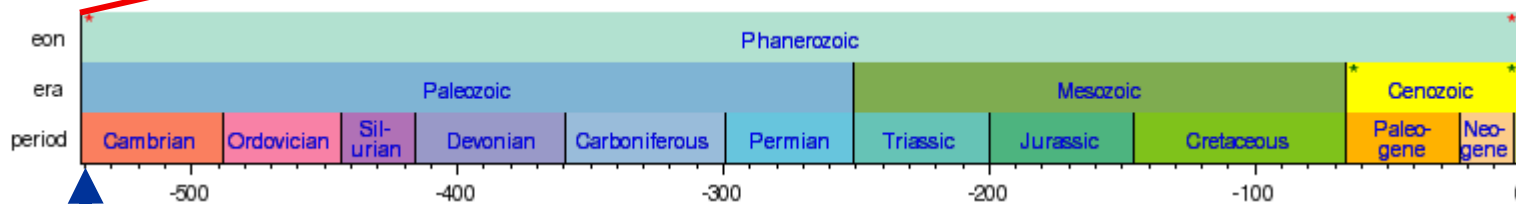

éra

Paleozoikum

Mesozoikum

Kenozoikum

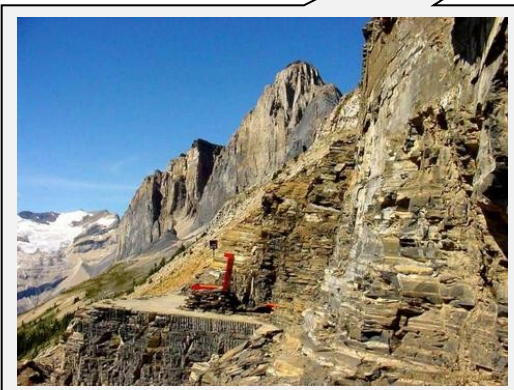
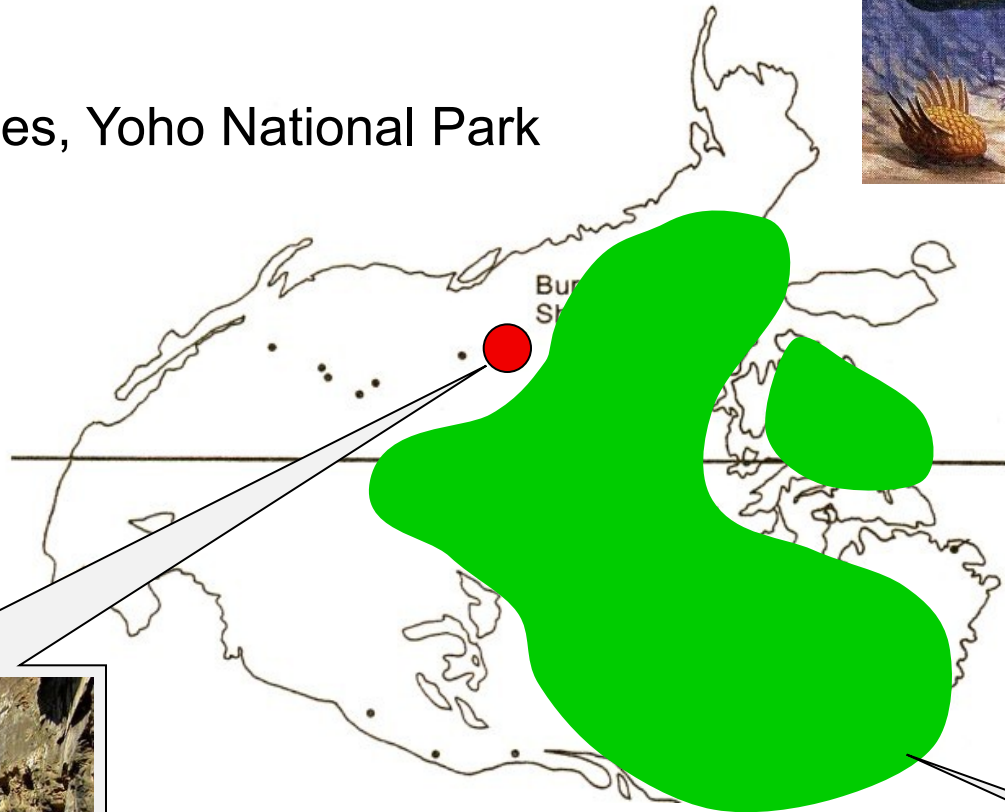
kambrická exploze
~ 542-520 M

Kambrická exploze

Burgessova břidlice (*Burgess Shale*)

~ 542-520 M

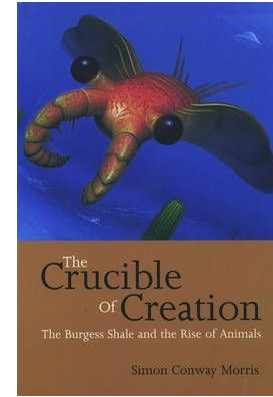
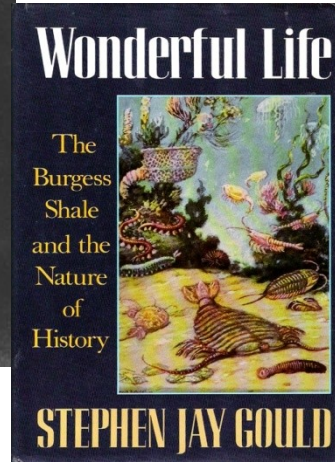
Canadian Rockies, Yoho National Park

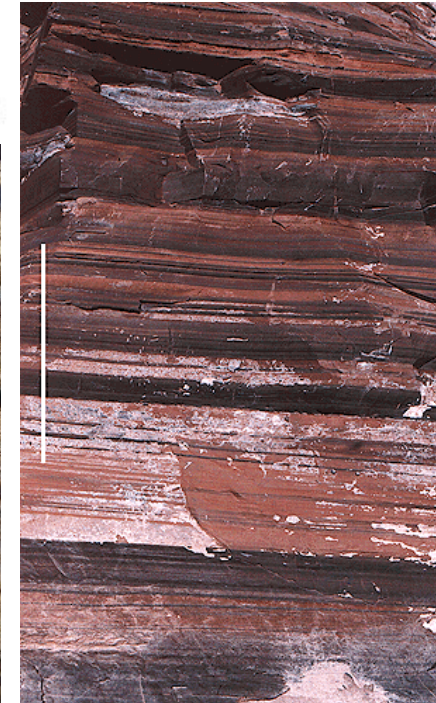
kontinent

Charles Doolittle Walcott (1909)

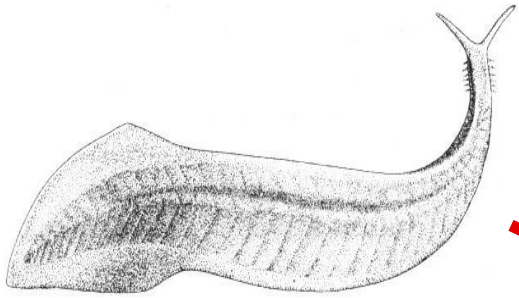

Simon Conway Morris

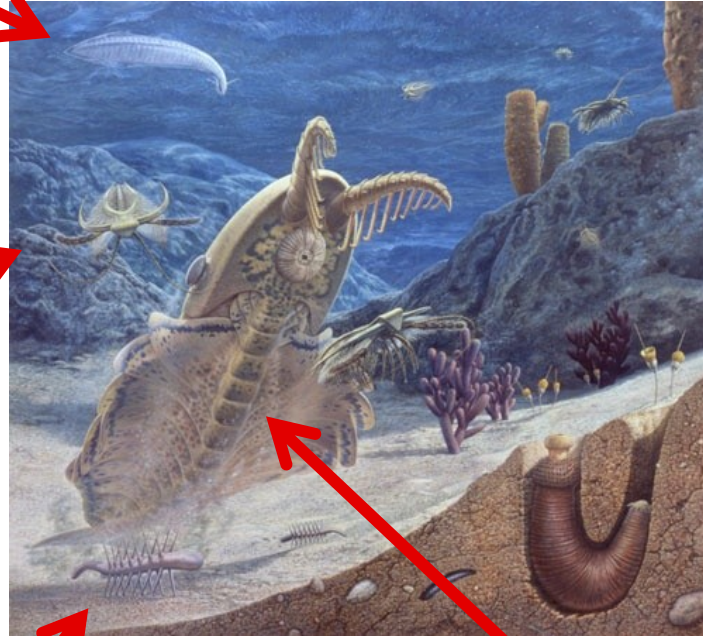
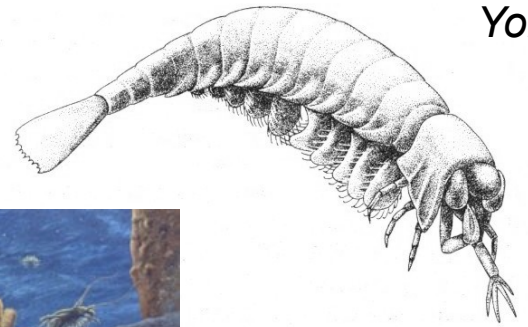

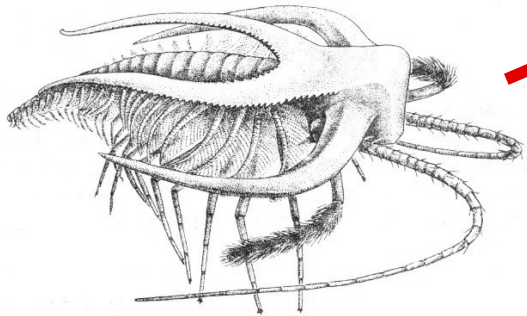
Pikaia gracilens

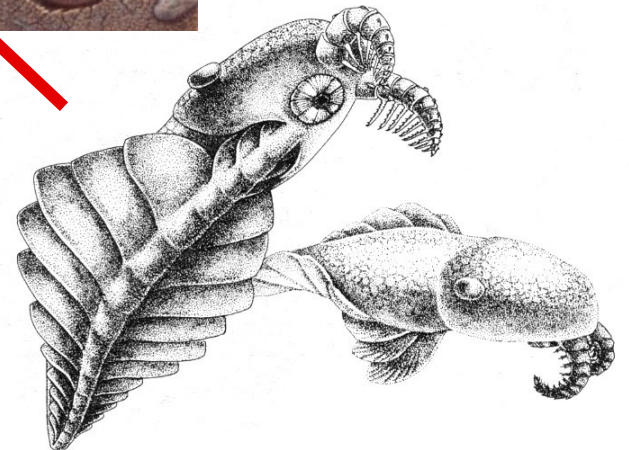
Yohoia

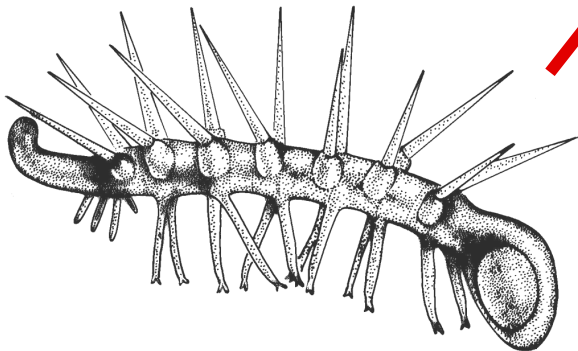
Marella

Anomalocaris nathorsti

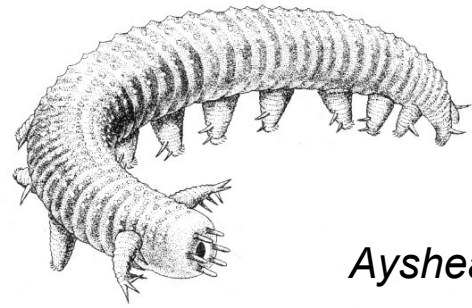
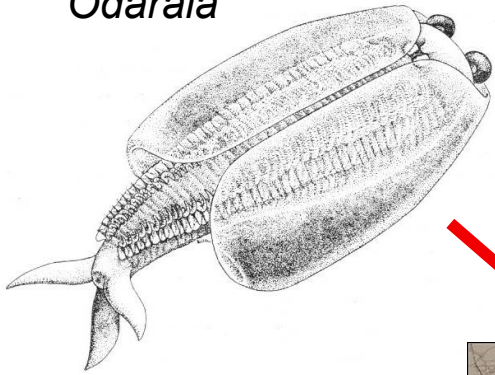

Hallucigenia

A. canadensis

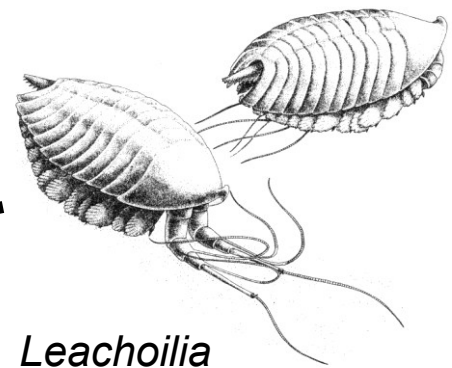
Odaraia

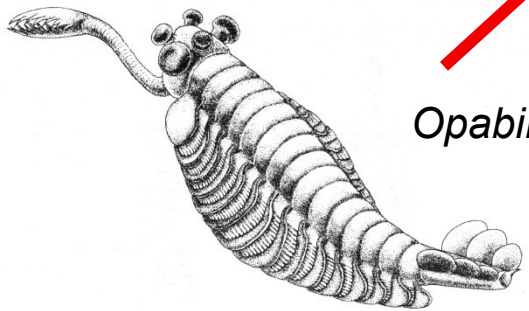
Aysheaia

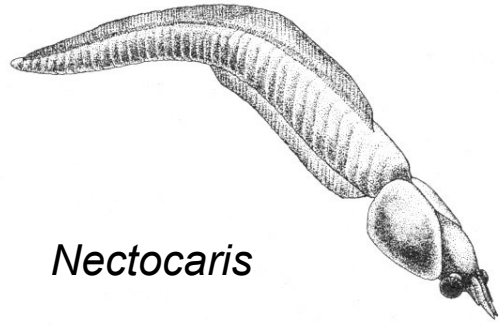
Wiwaxia

Leachoilia

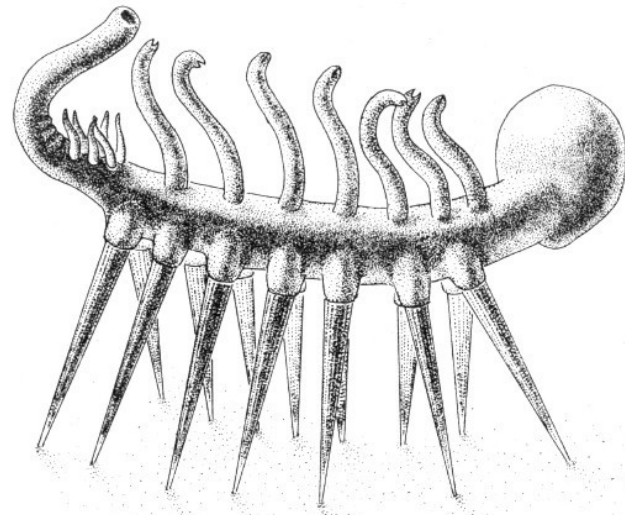
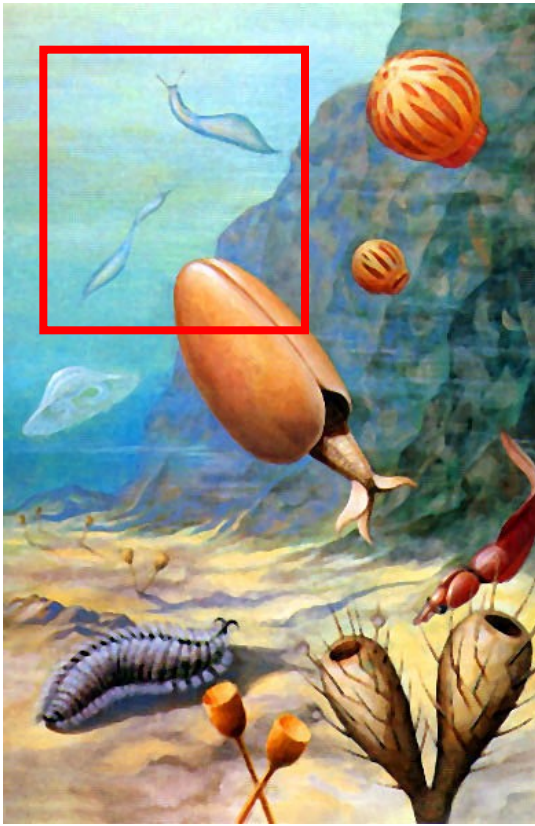

Opabinia

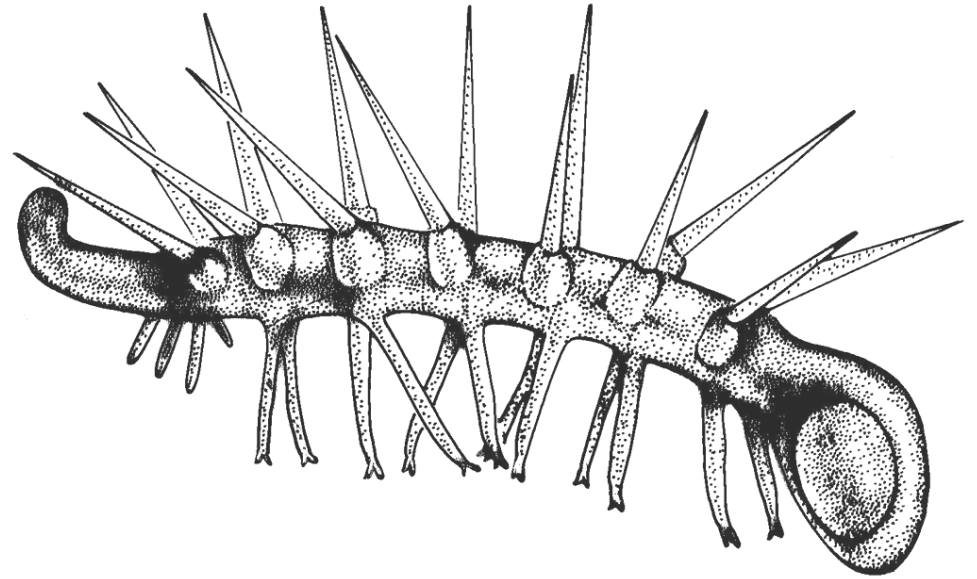

Nectocaris

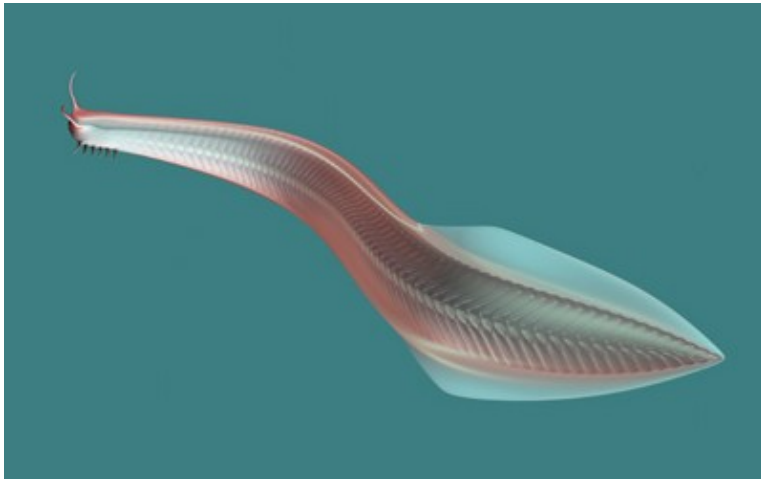

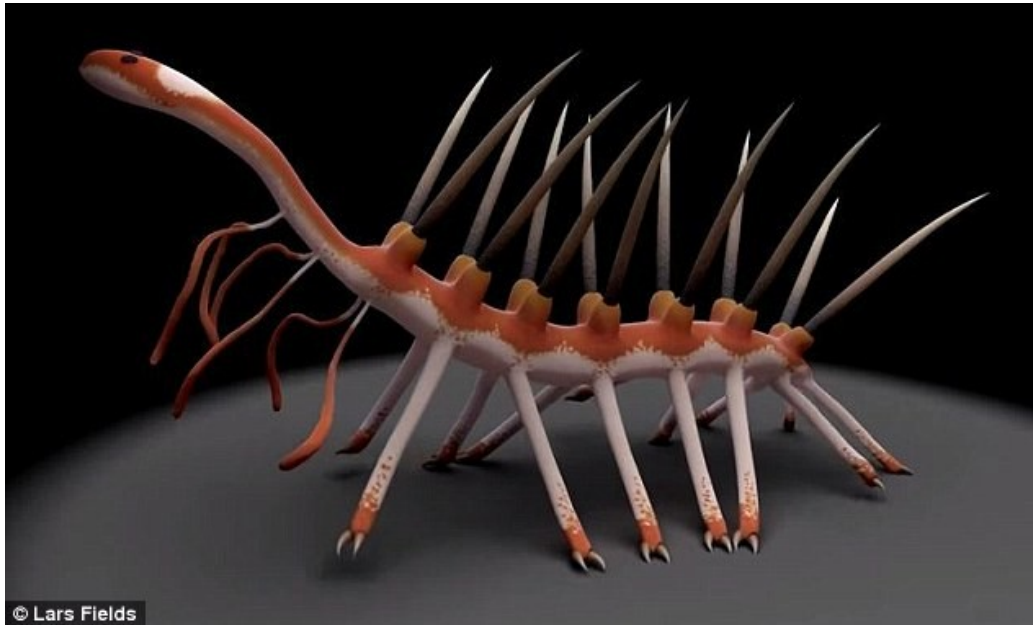

Hallucigenia

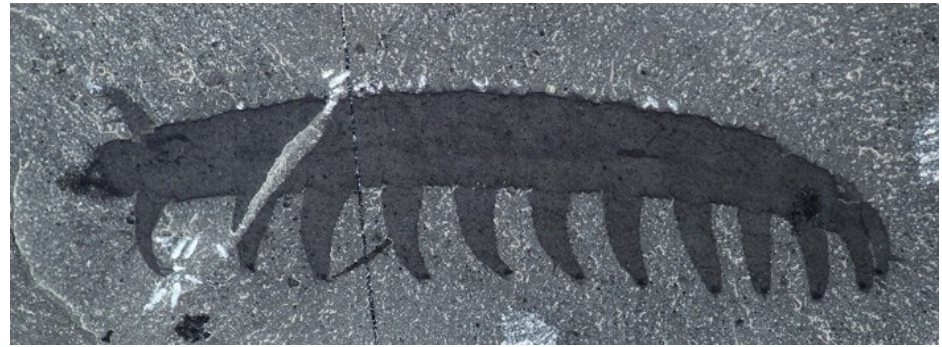

Pikaia gracilens (Chordata)

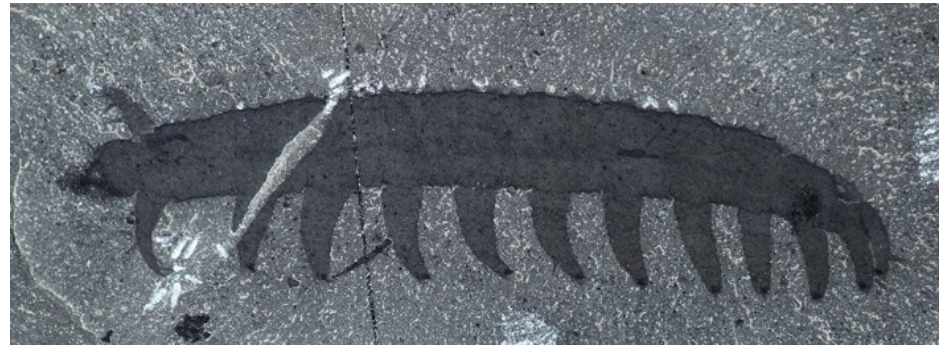

Aysheaia

Přechod z moře na souš?

drápkovci
(Onychophora)

diverzita a disparita:

interpretace burgesských nálezů

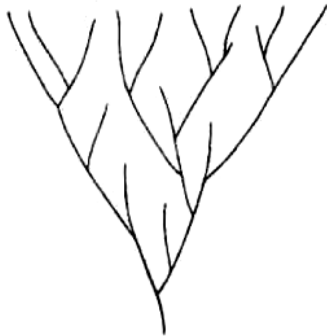
Stephen Jay Gould vs. Simon Conway Morris

diverzita = počet druhů

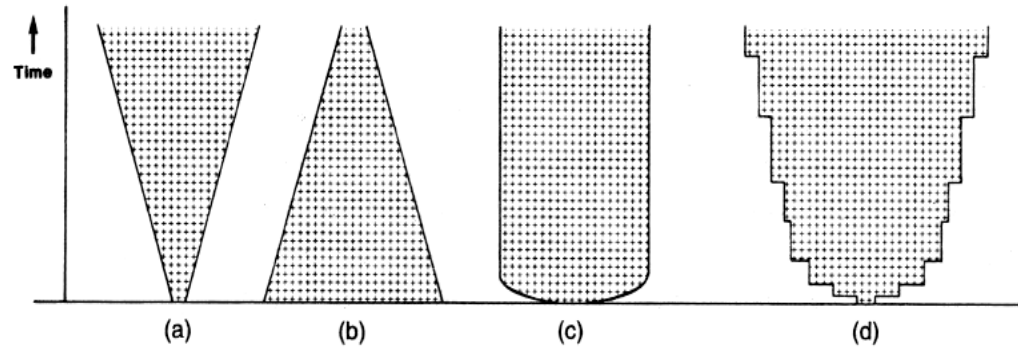
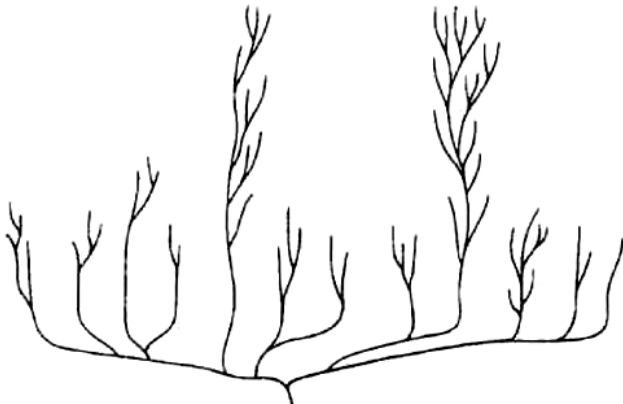
disparita = počet stavebních plánů (morfologická rozmanitost)

The Cone of Increasing Diversity

Decimation and Diversification

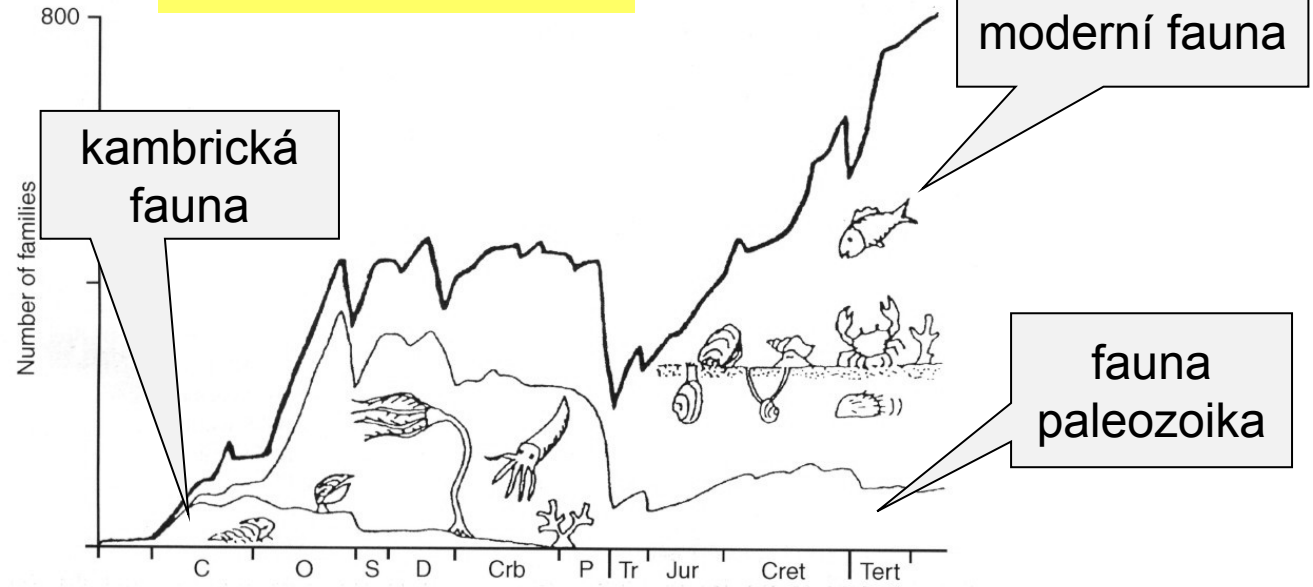
tradiční

Gould

Conway Morris

Fanerozoikum

růst diverzity

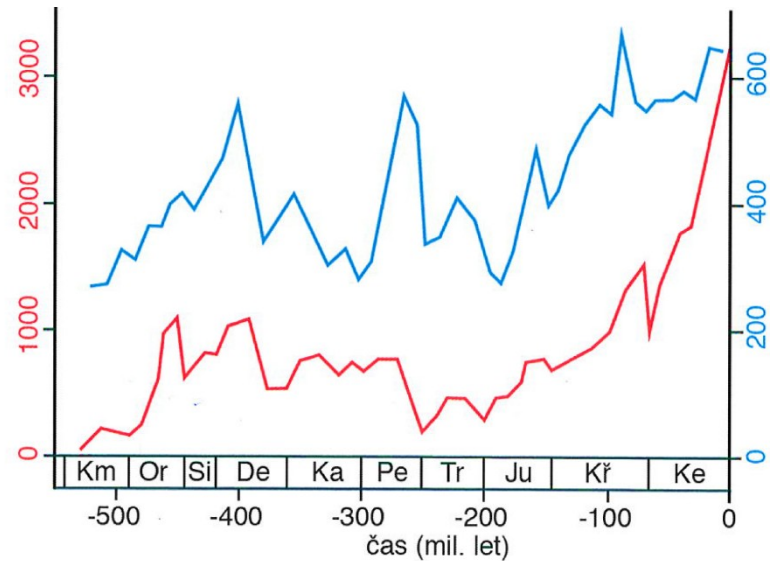
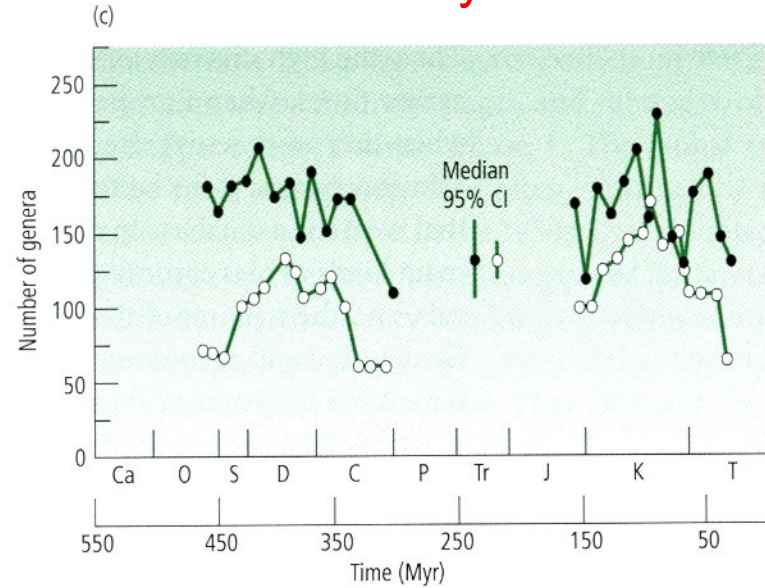
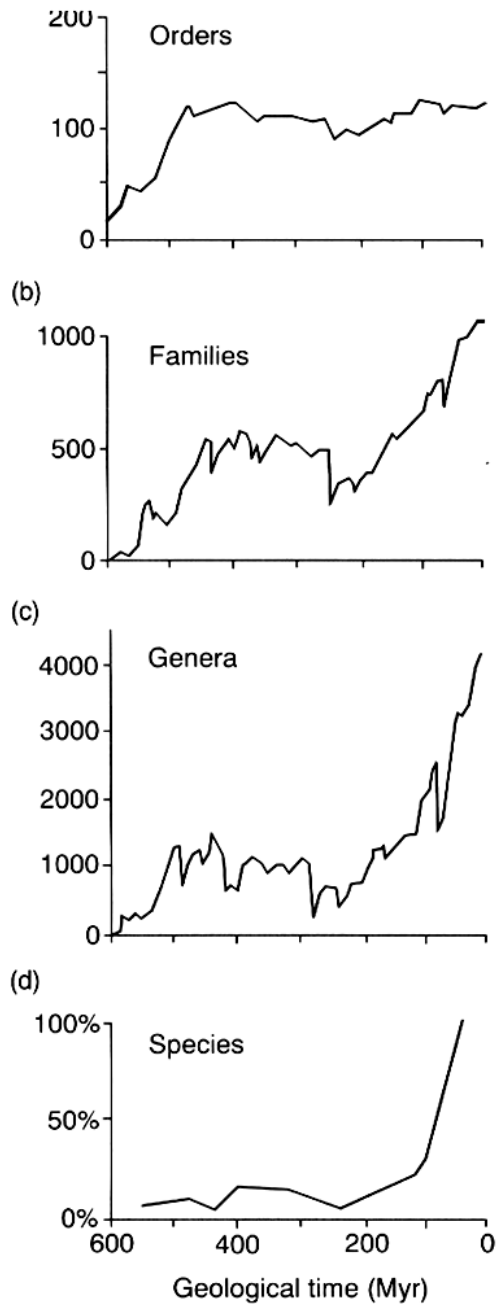

Jack J. Sepkoski (1981): logistický model

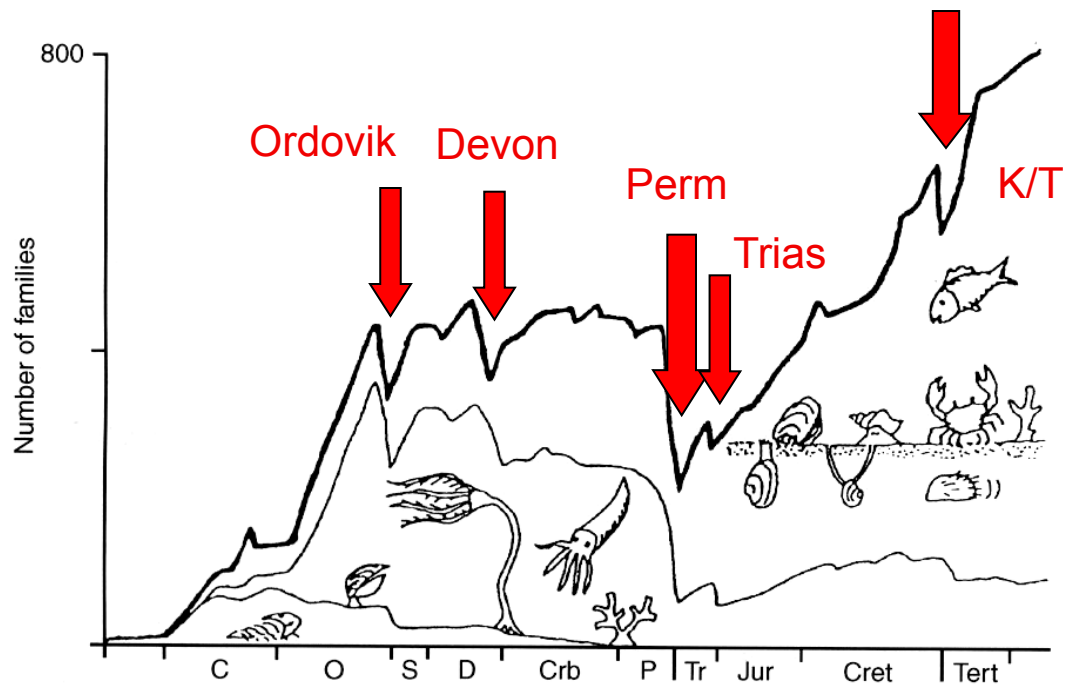
Michael J. Benton (1997):

křivka pro suchozemské organismy odlišná
exponenciální model

bereme-li v úvahu nekompletnost fosilního záznamu → žádný trend?

Obr. 7.27: Růst globální diverzity: červená křivka popisuje růst počtu „rodů“ na základě prvního a posledního výskytu ve fosilním záznamu, modrá křivka počet „rodů“ po odstranění „tahu přítomnosti“ (viz text).

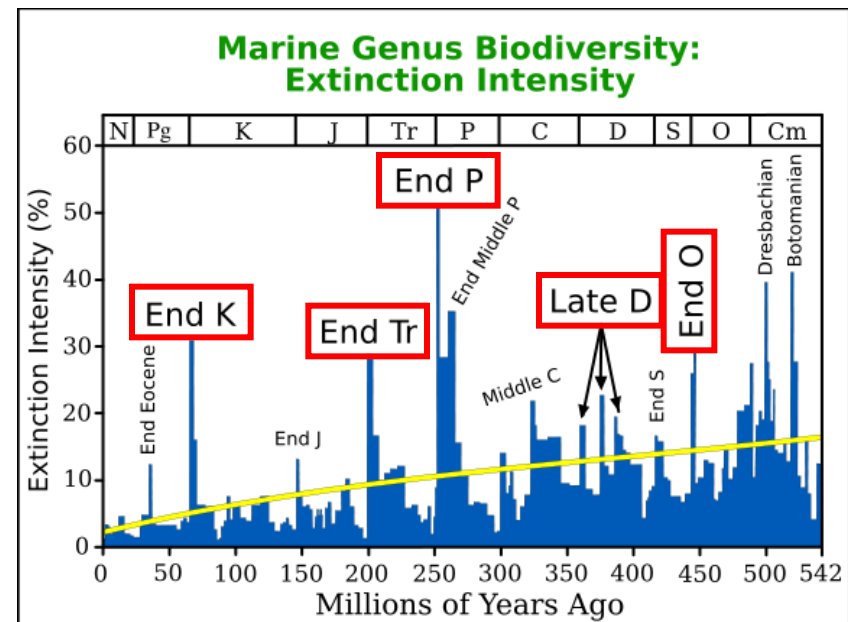

Extinkce:

background extinctions („šum“)

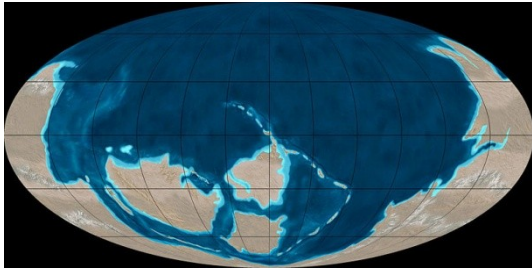
masové extinkce → „Velká pětka“

největší: konec Permu

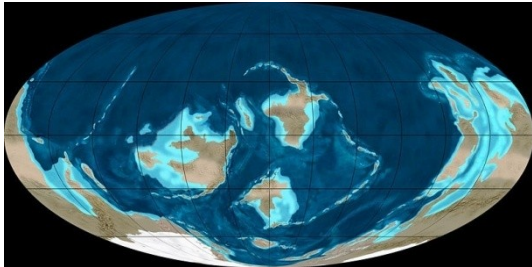

Paleozoikum

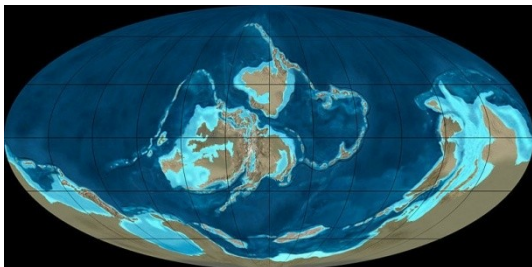
Kambrium:

jediný superkontinent Rodinia (Proterozoikum) → Gondwana, Laurentia, Baltica, Angara (Siberia), Avalonia ...

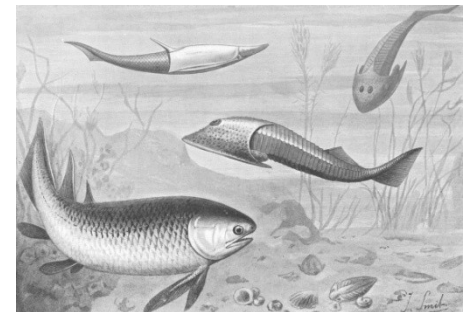
Ordovik:

růst diverzity (mořské o.)
na konci 1. masová extinkce

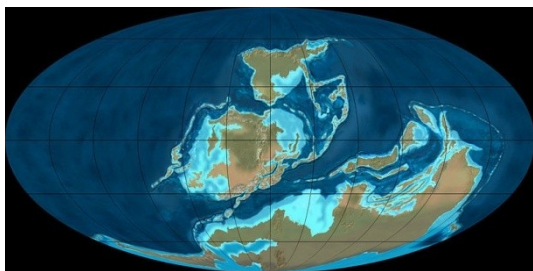

Silur:

čelistnatci
první suchozemské o.
(rostliny, štíři)

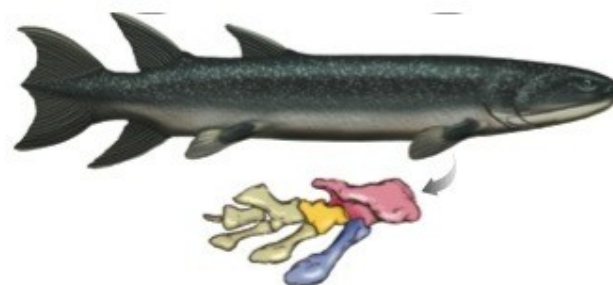
Laurentia+Baltica = Laurasia

Devon:

radiace ryb, první žraloci, lalokoploutví, obojživelníci
na konci 2. masová extinkce

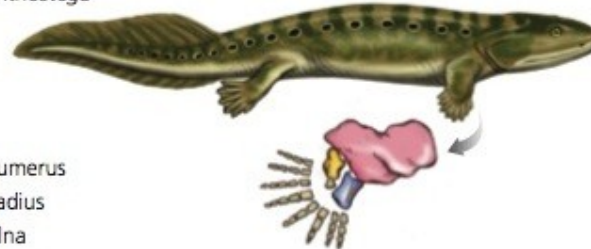
Eusthenopteron

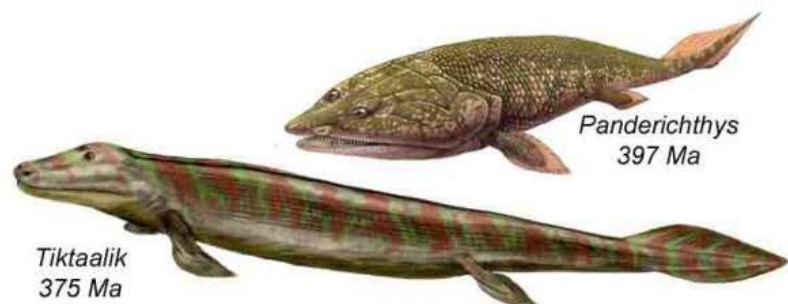
Tiktaalik

Acanthostega

■ Humerus
■ Radius
■ Ulna

Panderichthys
397 Ma

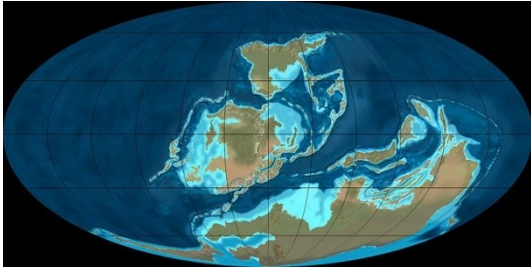
Tiktaalik
375 Ma

Acanthostega
360 Ma

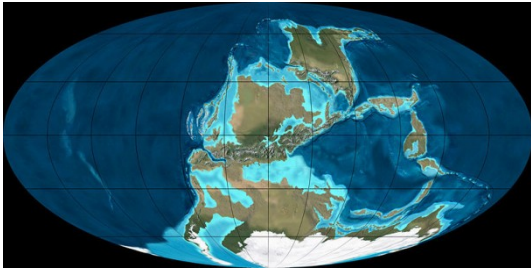

Ichthyostega
365 Ma

Devon:

radiace ryb, první žraloci, lalokoploutví, obojživelníci
na konci 2. masová extinkce

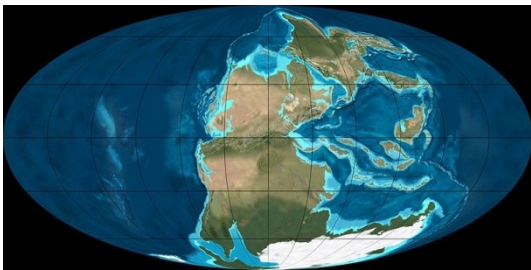

Karbon:

přesličky, hmyz, první plazi

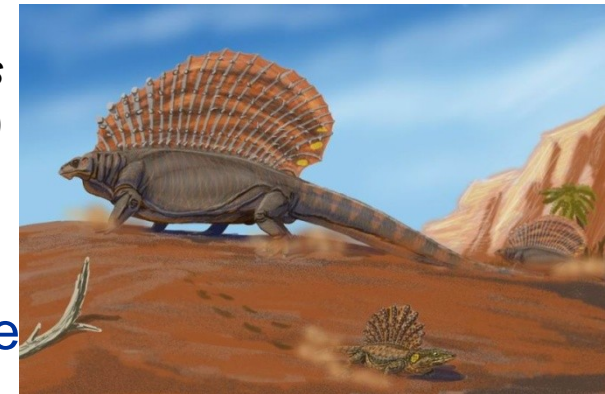
Archaeothyris
(Synapsida)

Perm:

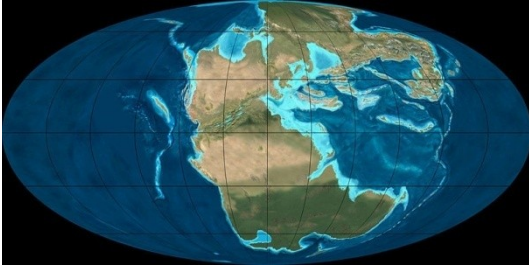
Pangea
Therapsida (→ savci)
na konci 3. masová extinkce

Edaphosaurus
(Pelycosauria)

Mesozoikum

Trias:

motýli, dvojkřídli

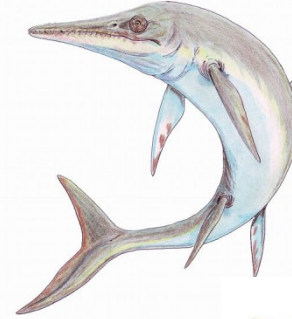
radiace plazů (želvy, ichthyosauři, plesiosauři, pterosauři)

konec triasu: dinosauři, savci, 4. extinkce

synapsidní plaz
Pelycosauria
(*Palaeohatteria*)

Therapsida

ichthyosauři

plesiosauři

cynodont
(*Cynognathus*)

pterosauři

primitivní savec (*Castorocauda*)

Evolution savců

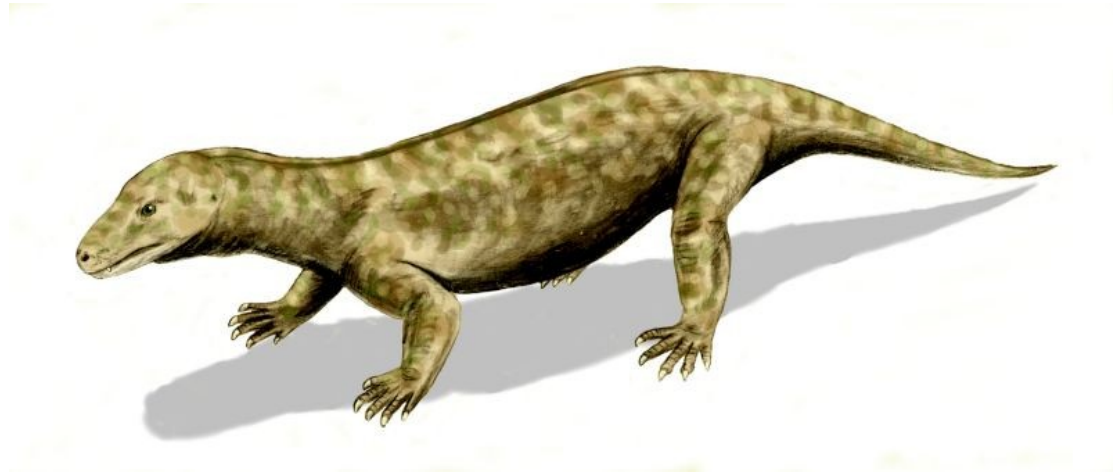
Sphenacodon: spodní perm (270 M) – spodní čelist z více kostí, zakloubení čelisti plazí, žádný bubínek

Biarmosuchia: svrchní perm – jeden z nejranějších terapsidů, zakloubení čelisti více savčí, horní čelist srostlá, zadní nohy vzpřímenější

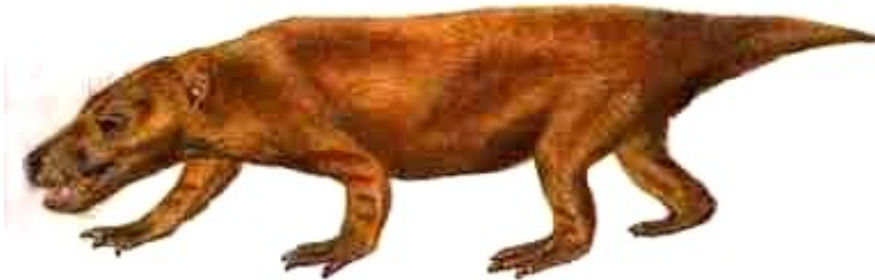

Biarmosuchus

Procynosuchus: konec permu – primitivní cynodont

Thrinaxodon: spodní trias – odvozenější cynodont, bubínek ve spodní čelisti

Probainognathus: střední trias (~ 235 M) – 2 klouby, savčí a plazí

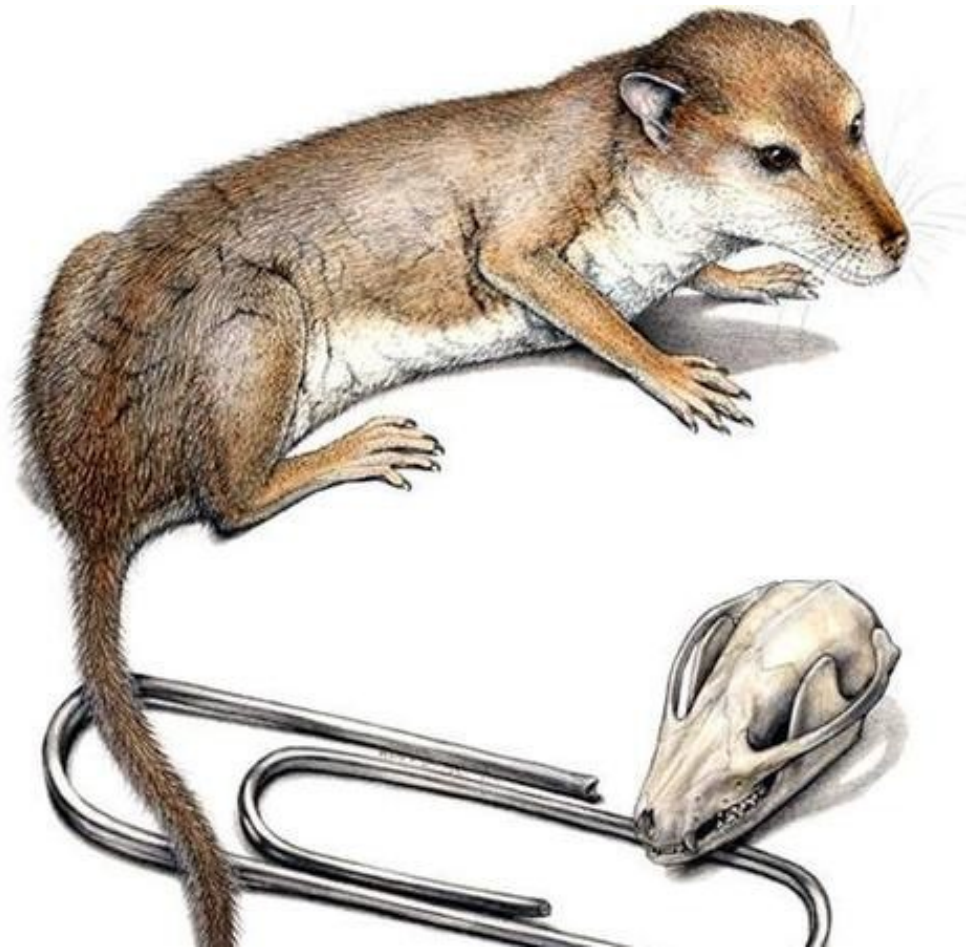

Diarbrognathus: spodní jura (~ 209 M) – pokročilý cynodont, sice pořád 2 klouby, ale plazi používán téměř zcela ke slyšení

Morganucodon: spodní jura (~ 220 M)
– stále zbytek plazího kloubu

Hadrocodium: spodní jura – kůstky středního ucha se přesunuly z čelisti do krania

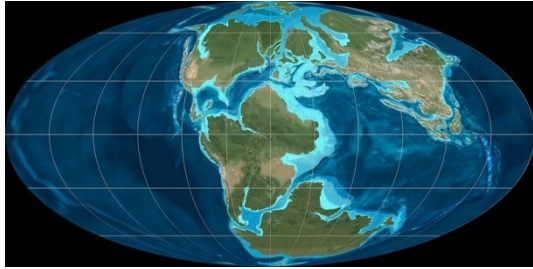
Juramaia sinensis (jurská matka z Číny): první známý placentální savec

160 M

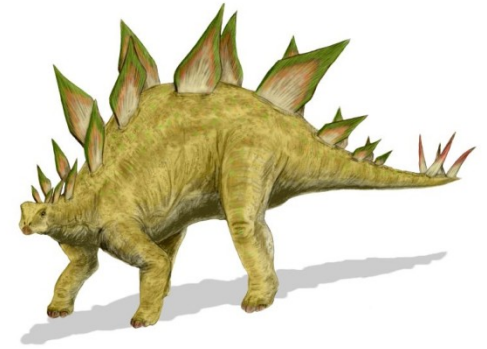

Mesozoikum

Jura:
kostnaté ryby
evoluce ptáků

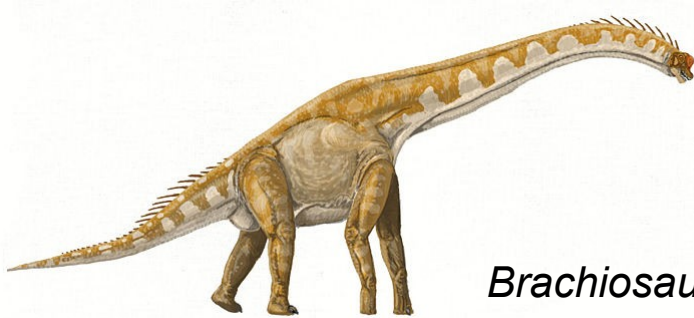

Stegosaurus

Ornithischia

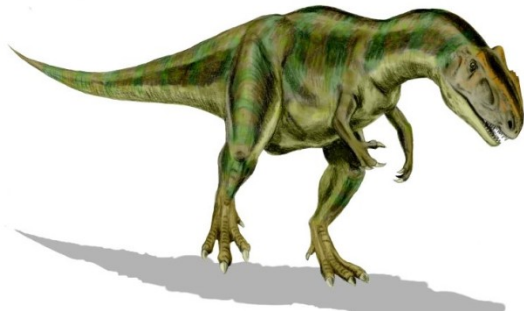
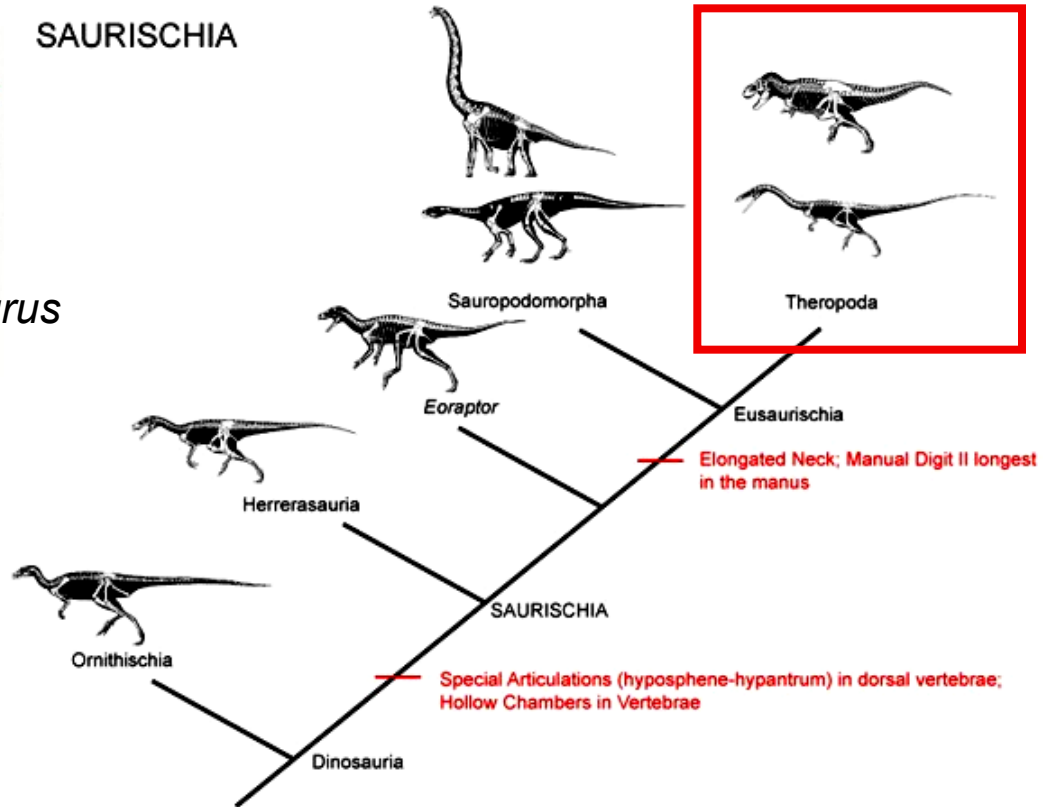

Saurischia

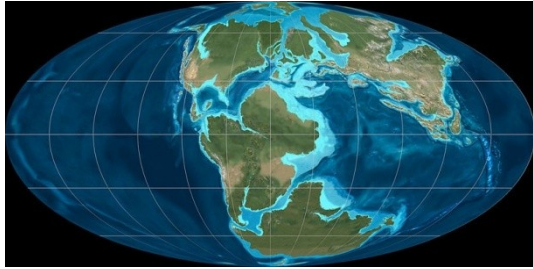
Brachiosaurus

SAURISCHIA

Allosaurus

Mesozoikum

Jura:
kostnaté ryby
evoluce ptáků

T. rex

Gigantosaurus

theropodní dinosauři

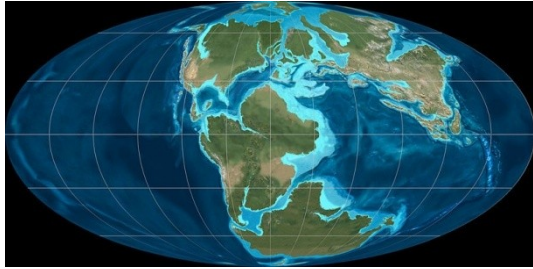
Maniraptora

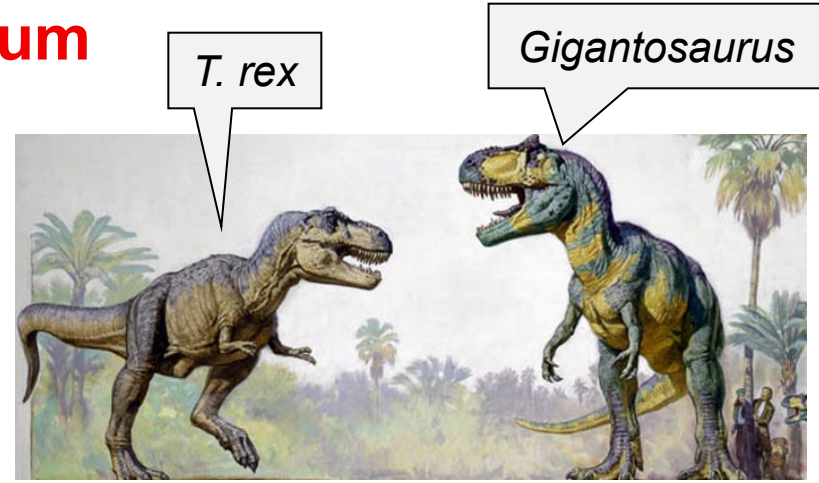
tyranosauři
(křída)

Mesozoikum

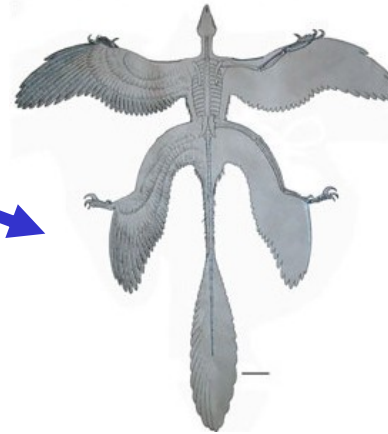
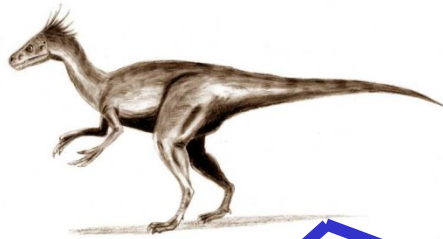
Jura:
kostnaté ryby
evoluce ptáků

theropodní dinosauři

↓
Maniraptora

tyranosauři
(křída)

ptáci

Archaeopteryx lithographica

Microraptor gui

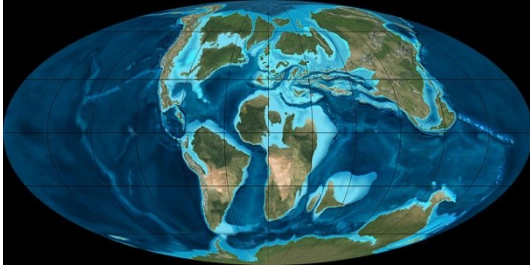

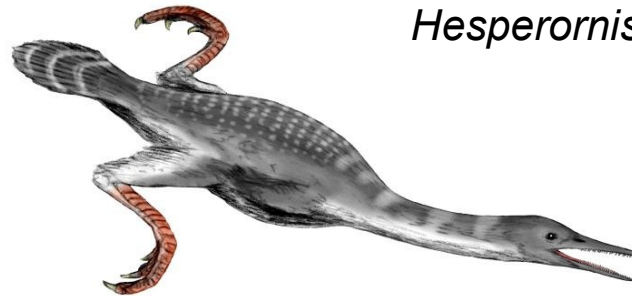
Mesozoikum

Křída:

krytosemenné rostliny
moderní žraloci a rejnoci, mosasauři, první hadi, ptáci
savci: divergence vačnatců a placentálů

mosasauři

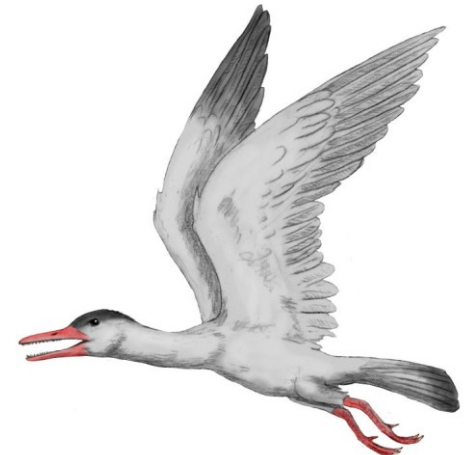

Hesperornis

na konci křídly: 5. extinkce, 66 M

→ otázka příčiny

Ichthyornis

Extinkce na K/T* (K/Pg**) hranici:

*) křída/třetihory

**) křída/paleogén

1980 Louis Alvarez a kol.:

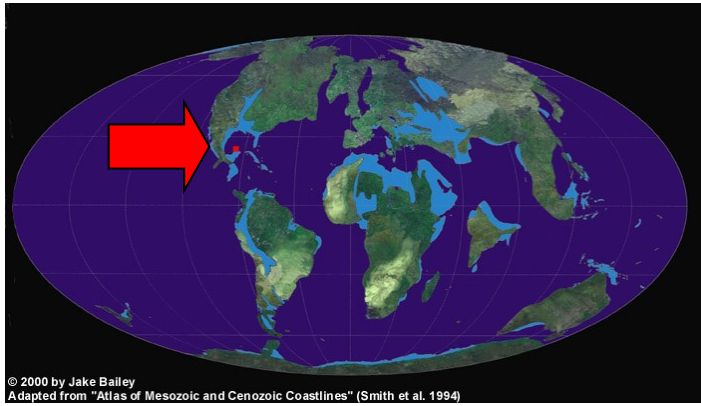
katastrofická hypotéza – asteroid 10 km v průměru
 $10^9 \times$ víc než Hirošima

L. Alvarez

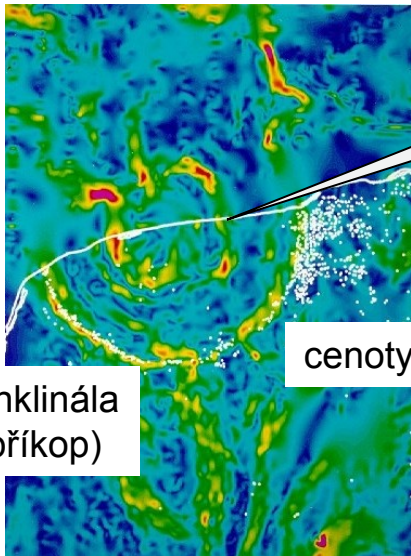

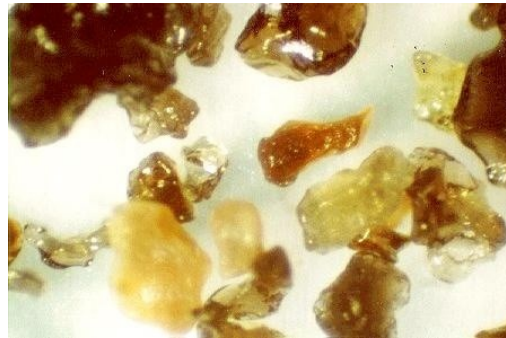
kráter Chicxulub (Mexiko)

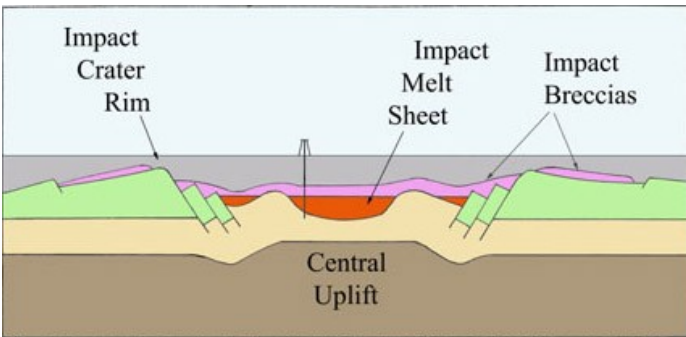
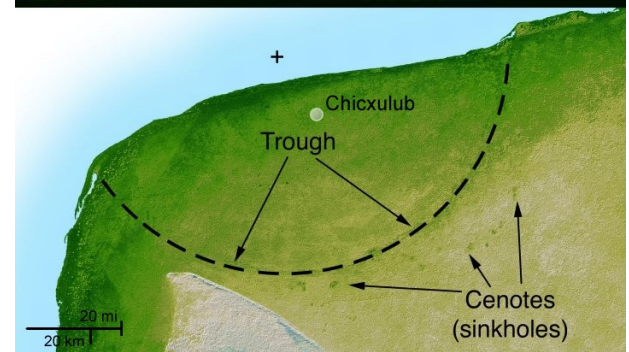
mapa gravitačního pole

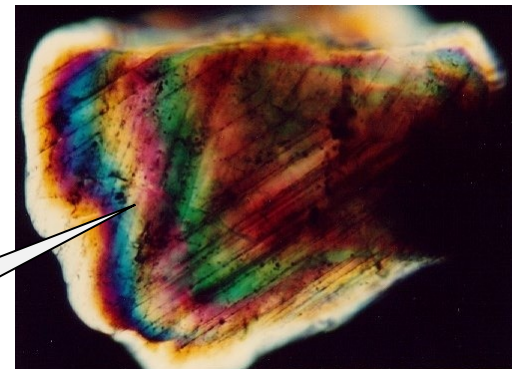
synklinála (příkop)

tektity z K/T rozhraní

šokový krystal

Problémy impaktové teorie:

vymírání nebylo pro většinu živočichů tak náhlé, docházelo k němu už před katastrofou

druhy mizely po etapách od teplomilnějších po méně teplomilné

srážka s asteroidem o cca. 300 tisíc let starší než vymírání (× dopad meteoritu spustil vlny tsunami a zemětřesení ⇒ promíchání vrstev)

lokalita El Penon (Mexiko): stejné druhy nad „meteoritickou“ vrstvou jako pod ní)

Alternativní hypotéza:

postupné ochlazování v důsledku gigantických sopečných erupcí na Dekkánské plošině v Indii

čedičová vrstva 1200-1800 metrů silná, 100 000 km² ⇒ v průběhu 1 mil. let
→ min. 1,5 mil. km³ čedičů

vznik plošiny na přelomu křídy a třetihor

Recentní poznatky:

Podle nového datování k dekkánskému jevu došlo dříve než k dopadu bolidu/asteroidu – problém je, že indické datování stále málo přesné

Zpřesněné datování: kráter Chicxulub odpovídá

~ 100 tisíc let před dopadem ochlazení o 6–8 °C, asi v důsledku dekkánské katastrofy – dopad pak ranou z milosti

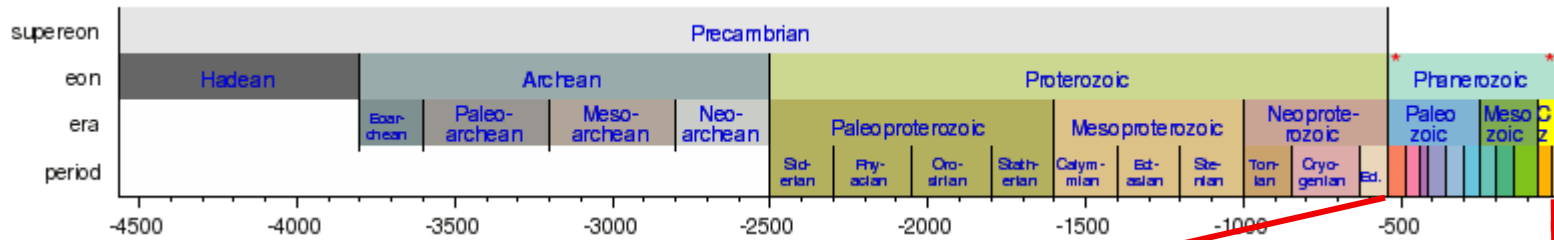
Sinice v důsledku skleníkového efektu?

Některé teorie: dopad dvou těles těsně po sobě (některá data naznačují – mj. tým z Astronomického ústavu před 3 lety, dnes Francouzi na modelech)

animace impaktu viz:

<https://www.youtube.com/watch?v=bU1QPtOZQZU>

eon: **Fanerozoikum**

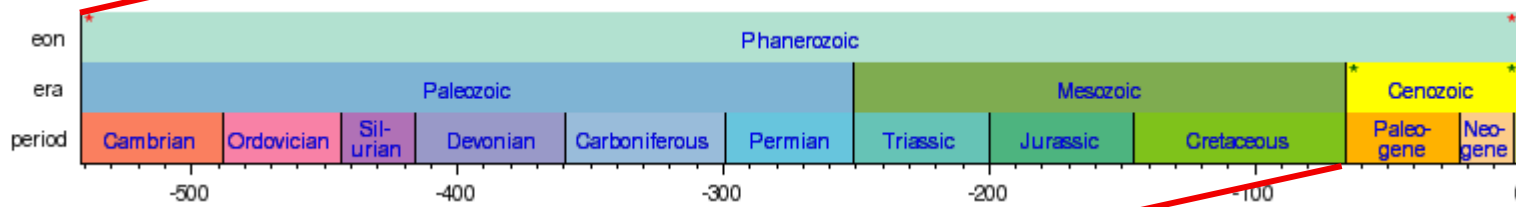

éra

Paleozoikum

Mesozoikum

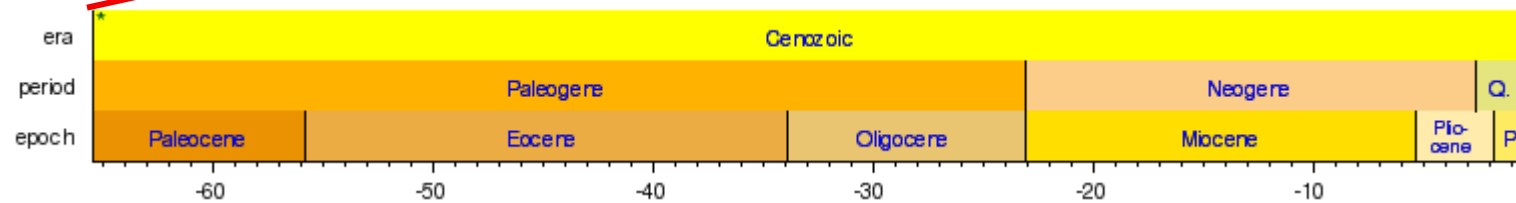
Kenozoikum

perioda

Paleogén

Neogén

epocha

Paleocén

Eocén

Oligocén

Miocén

Plio- Pleisto-

Paleontologická vs. molekulární data

otázka vzniku živočišných kmenů a savčích a ptačích řádů

Kambrická exploze?

molekulární data (Wray et al. 1996):

Protostomia-Deuterostomia ~ 1200 M

Chordata-Echinodermata ~ 1000 M

„fylogenetická zápalná šňůra“?

Paleontologická vs. molekulární data

otázka vzniku živočišných kmenů a savčích a ptačích řádů

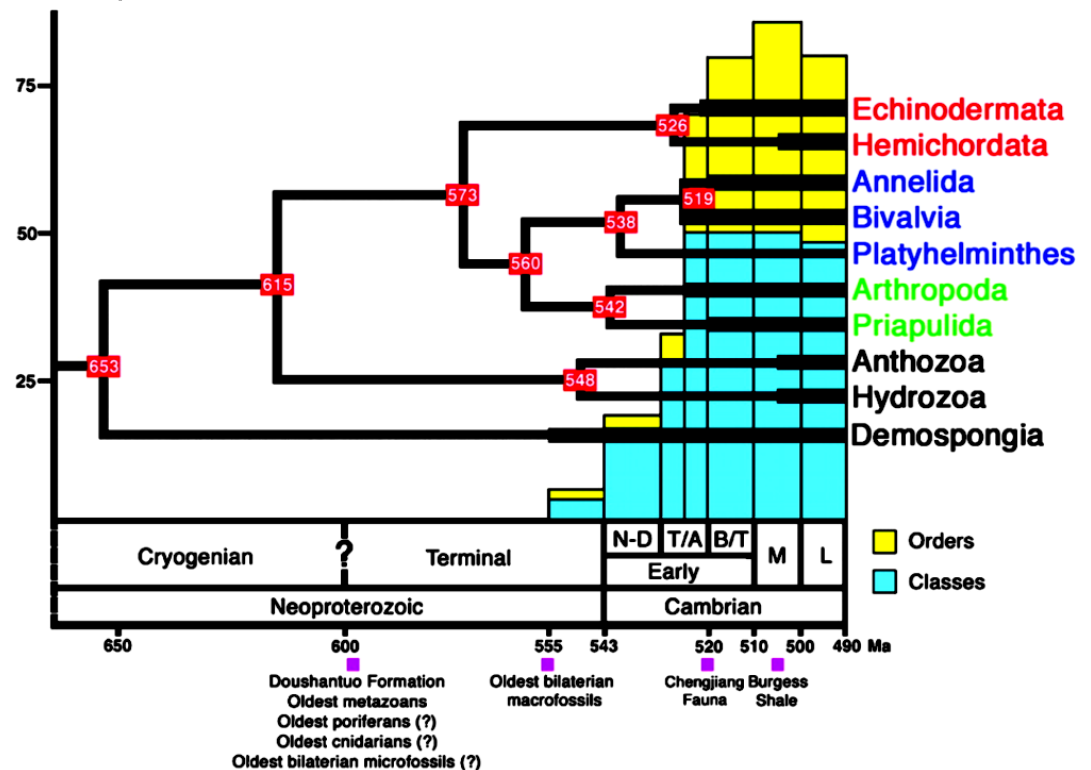
Kambrická exploze?

dnešní molekulární odhady bližší kambrické explozi:

Metazoa ~ 650 M (Peterson et al. 2004)

Protostomia-Deuterostomia ~ 582 M

(Aris-Brosou and Yang 2003)

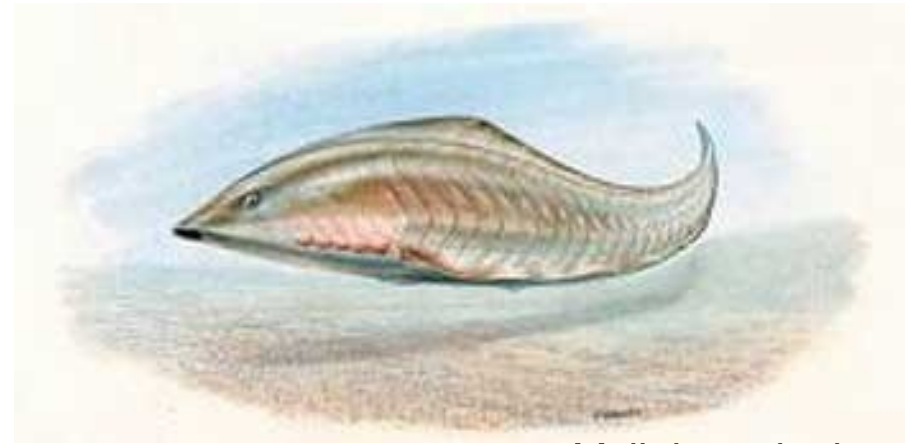

Kambrická exploze?

fauna z Chengjiang (Čína) ~ 525 M

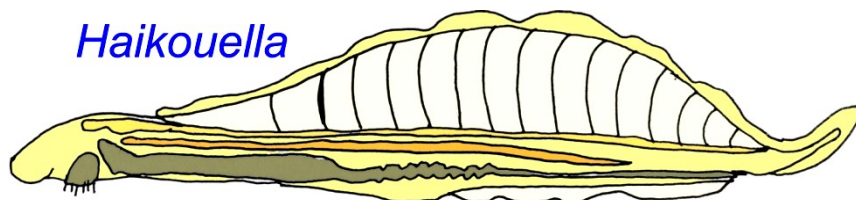
Yunnanozoon lividum

Myllokunmingia

Haikouella lanceolata

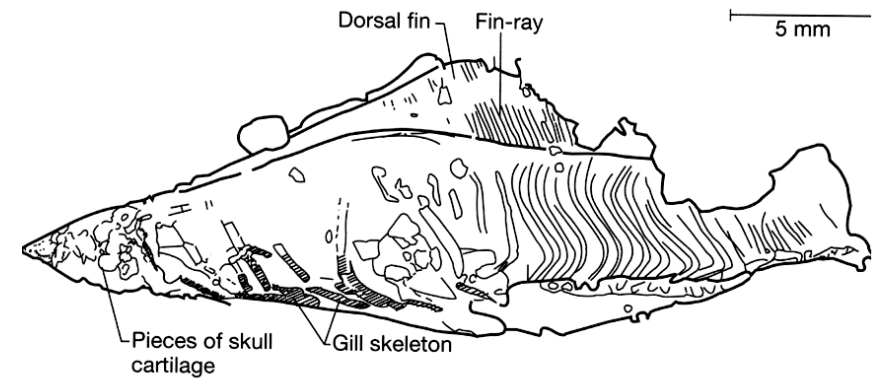
Haikouella

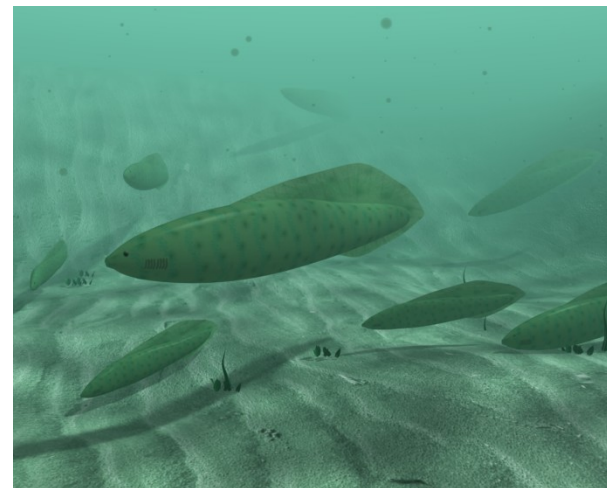
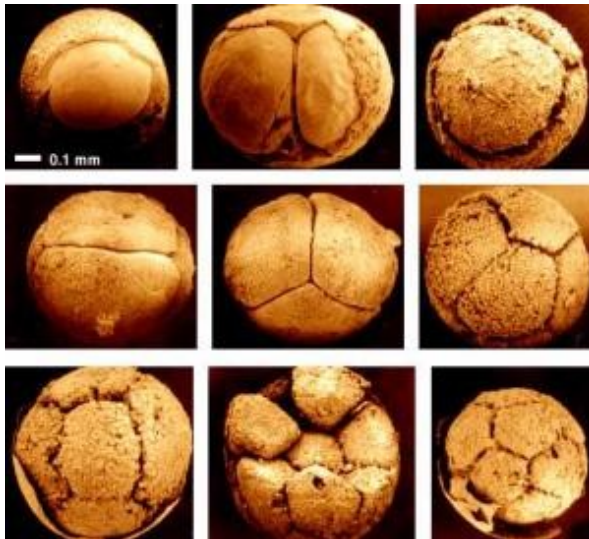
Kambrická exploze?

fauna z Chengjiang (Čína) ~ 525 M

formace Doushantuo (J Čína),
590–560 M: spousta druhů

časná embryologická stadia?

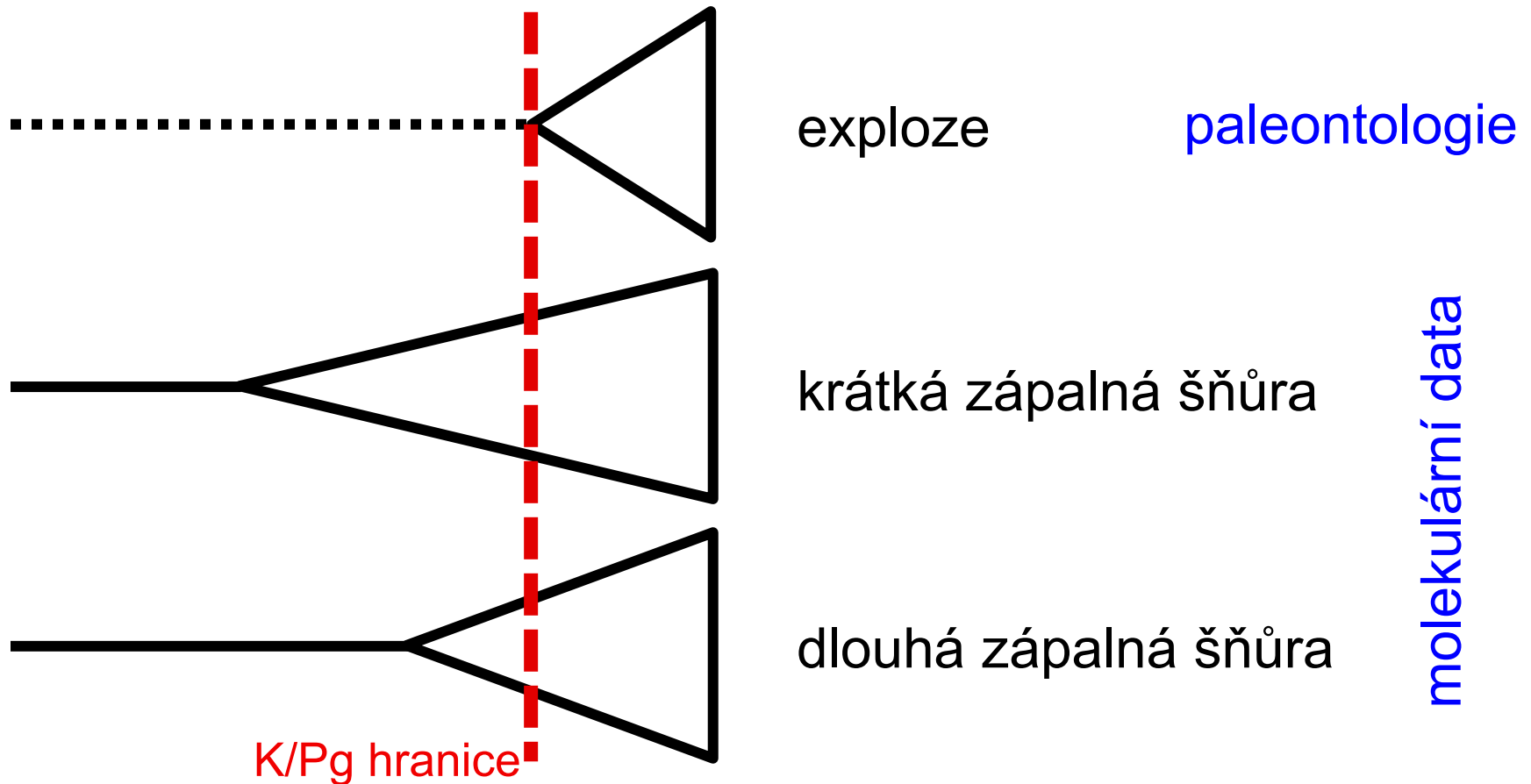
*Haikouichthys
ercaicunensis*
525 M

Paleontologická vs. molekulární data

otázka vzniku živočišných kmenů a savčích a ptačích řádů

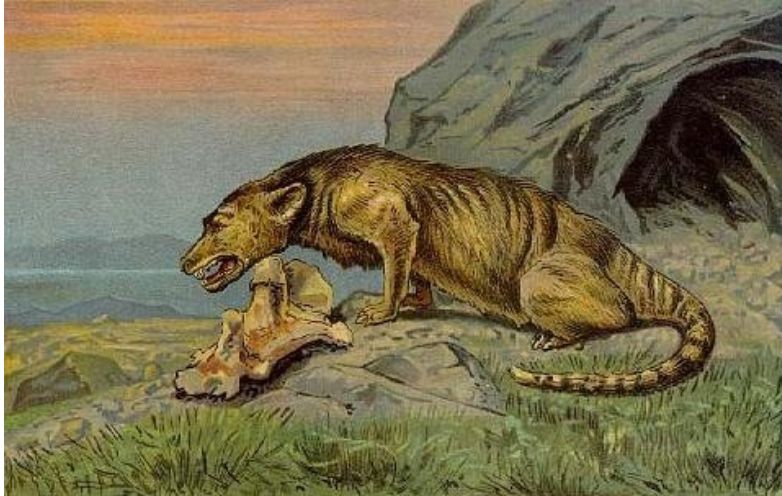
recentní skupiny savců a ptáků a K/Pg hranice

„třetihorní exploze“ vs. krátká vs. dlouhá zápalná šňůra

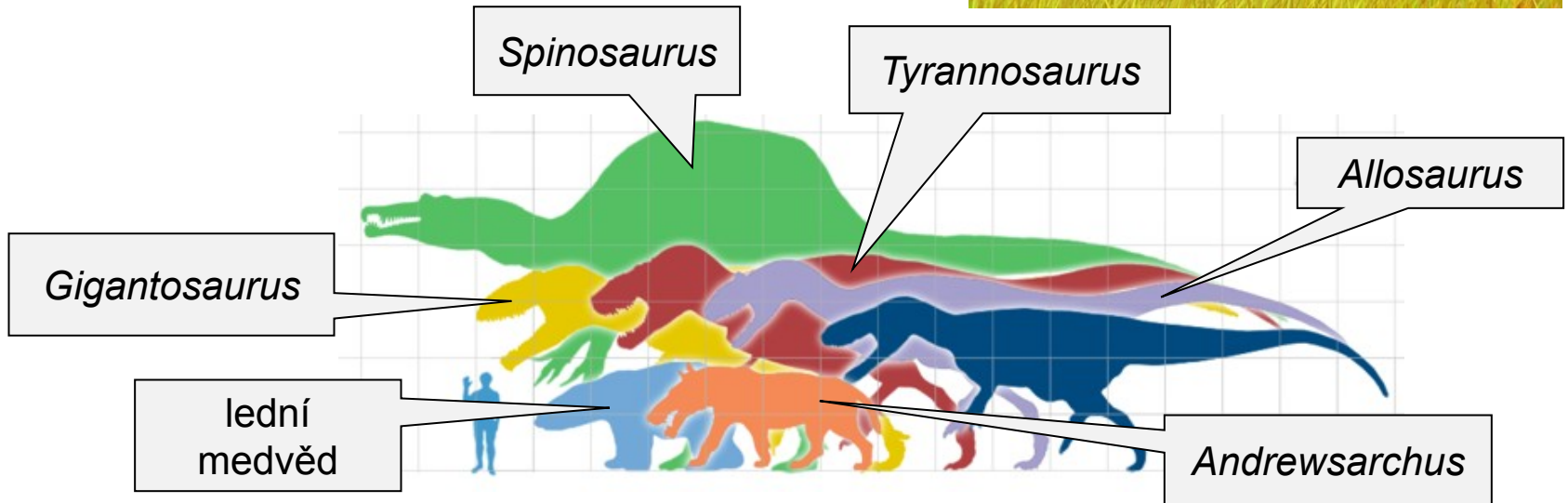

evoluce kytovců: mesonychidi → přechod do vody → kytovci

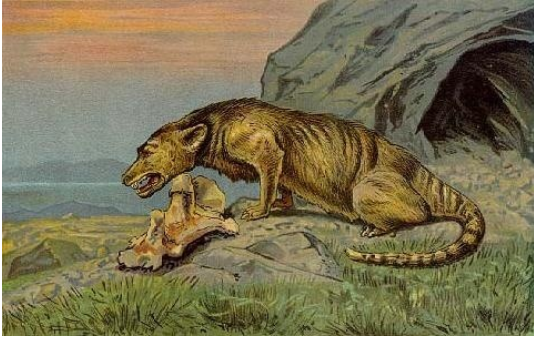
Mesonyx

Andrewsarchus mongolicus

mesonychidi ~ 56 M

evoluce kytovců

Pakicetus 56-34 M

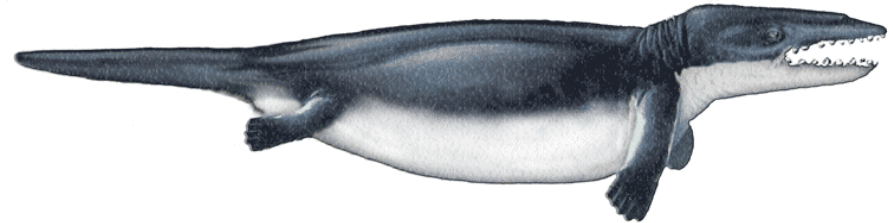

Ambulocetus 50-49 M

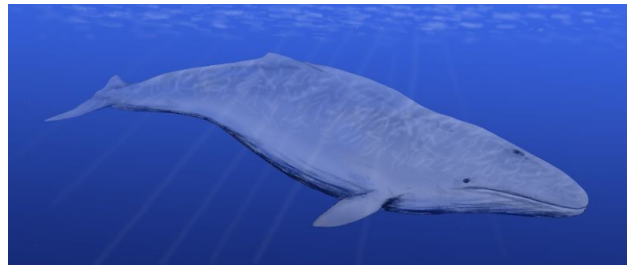
Dorudon 41-33 M

Peregocetus pacificus 43 M

Rodhocetus 47 M

Basilosaurus
40-34 M

Cetotherium 15 M

Obecné zákonitosti

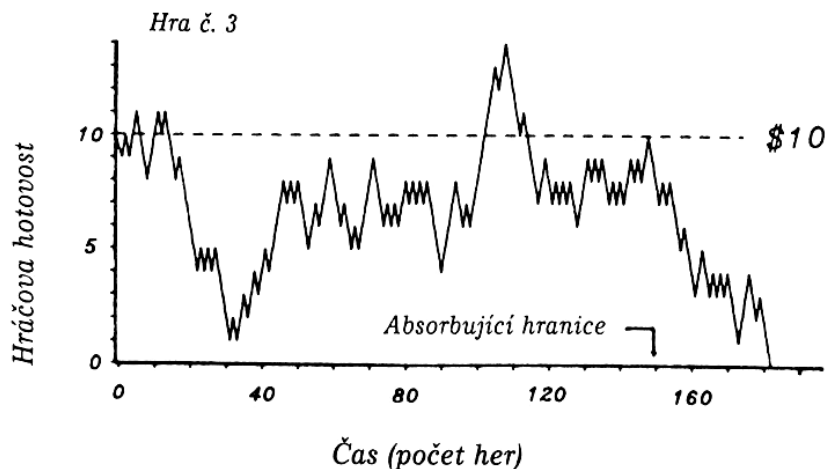
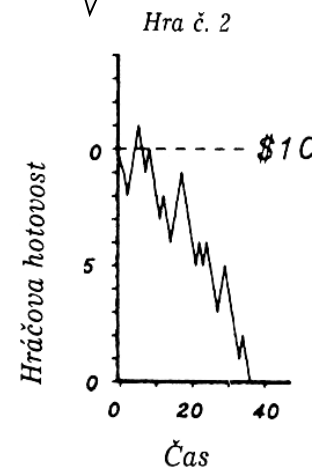
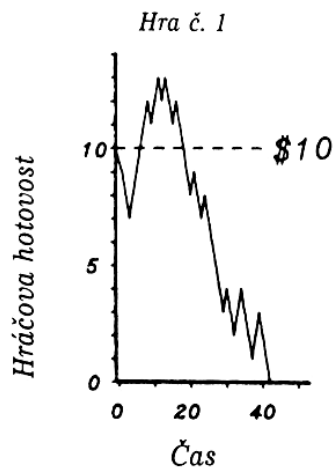
diverzita: analogie s burzou

extinkce: model pěšáka v poli

délka života linií: model bankrotu hazardního hráče

David Raup, Jack Sepkoski:
periodicita? (26 M)

náhodná procházka
(*random walk*)

D. Raup

J. J. Sepkoski